

Стенографски дневник

НА

32. заседание

Сряда, 27 февруари 1946 г.

(Открито в 15 ч. 45 м.)

Председателствувал подпредседателят Петър Попзлатев.

Секретаря: д-р Георги Славчев и Георги Христова.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:	Стр.	Говорили:	Стр.
Отпускни	299	Манол Денев	299
Законопроект	299	Мара Кинкел	301
По дневния ред:		Иван Кръстев	304
Доклад на бюджетарната комисия за разходите през 1946		Любен Георгиев	306
бюджетна година по Министерството на народното про-		Младен Карталев	309
свещение. (Продължение на разискванията)	299	Дневен ред за следващото заседание	310

Председателствувал подпредседателят Петър Попзлатев
и число народни представители. Обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните народни представи-
тели: Александър Ботев Даскалов, Александър Тасев Господинов,
Анастас Атанасов Циганчев, Асен Иванов Драгнев, Борис Ангелов
Костов, Борис Николов Чобанов, Васил Тодоров Чобанов, Вълко
Вельов Червенков, д-р Вяра Димитрова Златарева, Ганю Златинов
Ванчев, Георги Михайлов Добрев, Георги Пеев Георгиев, Георги
Тодоров Карафейзиев, Давид Исак Иерохам, Димитър Стоянов Край-
нев, Димитър Цонев Попов, Диню Тодоров Станчев, Екатерина Сте-
фанова Аврамова, Жеко Кръстев Жеков, Желю Господинов Желев,
Желязко Стефанов Петров, Иван Кирев Янков, Иван Никол Готов,
Иван Стоянов Патолов, Илия Добрев Илиев, Коста Райнов Крача-
нов, Никола Йорданов Джанков, д-р Петър Георгиев Пачев, д-р Пе-
тър Попзлатев Тодоров, Рада Йорданова Ноева, Раденко Рангелов
Видински, Спас Николов Христов, Стефан Иванов Керекон, Стефан
Прокопиев Григоров, Стою Иванов Неделчев, Стоян Николов Попов,
Стоянка Иванова Анчева, Трайчо Михов Доброславски, Филип
Георгиев Филипов, Христо Вълчанов Иванов, Христо Стефанов Ма-
ринов, Хюсеин Еминов Имамов, Янко Атанасов Стамболов)

Председателството е разрешило отпуск на следните г-да народни
представители: Борис Костов Ангелов — 4 дни, Борис Чобанов —
4 дни, Васил Чобанов — 3 дни, Георги Тодоров Карафейзиев — 4 дни,
Димитър Крайчев — 3 дни, Иван Андреев — 2 дена, Илия Добрев —
4 дни, Мара Кинкел — 1 ден, Марин Йовев — 1 ден, Младен Гоцев
Карталев — 6 дни, Николай Иванов Калев — 7 дни, Петър Каменов
Паунов — 9 дни, Спас Николов — 4 дни, Трайчо Доброславски —
2 дена, — Трайчо Костов — 2 дена, Христо Джонджоров — 2 дена,
Нюло Каменов — 9 дни, Вълко Червенков — 2 дена и д-р Вяра Зла-
тарева — 2 дена.

Постъпил е от Министерството на правосъдието законопроект за
признаване юридическа личност на комитетите на Отечествения фронт.
Законопроектът ще бъде раздален на-да народните представи-
тели.

Пристъпваме към първа точка от дневния ред:

Доклад на бюджетарната комисия по бюджетопроекта за разхо-
дите през 1946 бюджетна година на Министерството на народното
просвещение — продължение на разискванията.

Има думата народният представител г-н Манол Денев Дичев.

Манол Денев (з): (От трибуната) Г-да народни представители
и народни представителки! Фактът, че на нашето внимание е пред-
ставен за разглеждане най-напред бюджетопроектът на Министер-
ството на народното просвещение, говори, че отечественофронт-
овското правителство има правилно становище и преценка за значението
на просветната политика. Делото, великото историческо дело, което
Отечественият фронт извърши на 9 септември, представлява един водо-
раздел в нашата политическа история. Скъпа се с една престъпна
политика и страната се тласна по нов път. Днес, когато гласуваме
бюджетопроекта на държавата в първия отечественофронтски пар-
ламент, ние ще трябва, като опитния инженер, да измерим изминатия
път, да поставим първия жалон в края на този изминат път и тогава
да продължим нашето трасе. 9 септември не измени само политиче-
ската форма на управлението, но цялата физиономия на нашата
страна в нейния стопанско-икономически и културно-просветен живот.

На 17 септември 1944 г., когато министър-председателят на Бъл-
гария, г-н Кимон Георгиев, пред микрофона в София възвести програ-
мата и платформата на отечественофронтовското правителство и ста-
на да проследява политиката, казва: „Отечественофронтовското правител-

телство, като демократично управление, ще даде широка просвета на
българския народ. Вратите на всички видове училища се широко от-
варят за чадата на българския народ. Образованието се демократи-
зира. В училищата се дават реални положителни знания. Ще се под-
помогнат от държавата способните, но деца на бедни родители“.

Следователно, когато ще разглеждаме бюджета на просветното
министерство, ние ще се водим от това, каква е просветната политика
на отечественофронтовското правителство и оттук — даването кре-
дит за целта. А тя не може да бъде друга, освен да отговаря на духа
и изискванията на времето. Защото една е истината, че вървежът на
идеите трябва всякога да отговаря на духа на времето. А това ще
рече, че нашата образователна реформа, ще бъде такава, че да отго-
варя на всички нужди на отечественофронтовското строителство в
нашия стопанско-икономически сектор.

Днес, когато пред отечественофронтовска България чакат за раз-
решение много въпроси, като машинизиране и трансформиране на
земеделието, електрификация, напояване, отводняване, канализиране,
благоустрояване, индустриализиране, коопериране и др., за всичко
това ще е необходим подготвен кадър, който да отговори на тия
мужди в нашето стопанство. Това ще постигнем само с реформи в на-
шето образователно дело и със средствата, които отделяме в тази
област. Според мене, нямаме ли съответния кадър, не успеем ли да
издигнем културното ниво на нашия народ, ние мъчно ще извършим
промяната и подобрието на нашия стопанско-икономически сектор,
защото невежеството, тъй старателно провеждано от миналите фа-
шистки режими, е една голяма и сериозна пречка за провеждането и
преуспяването на всички нови начинания.

Г-да народни представители и народни представителки! Ако на
9 септември наследихме едно стопанско и финансово разорение, то
в областта на просветата наследството е още по-страшно и пагубно.
Чрез своята просветна политика Отечественият фронт ще трябва да
води дълга и упорита борба против фашизма за пълното изкореня-
ване на фашистката идеология. Нужно е и ясно съзнание и упорита
воля за воденето на тази борба, защото тук фашистният режим
остави дълбоки поражения, последиците от които не ще се отстра-
нят лесно. Но как стана това? Ако направим две крачки назад, ние
ще видим, че в историята на нашето просветно дело остава да
блесне като отражение на демократично управление просветната ре-
форма през управлението на Българския земеделски народен съюз от
1921—1923 г., оглавяван тогава от великана Александър Стамбо-
лийски. Колкото и несвършена да бе тая реформа, но тя все остана
да блести като една от най-прогресивните до наши дни. Откриха се
тогава много гимназии, педагогически училища, висши педагогически
институти, откриха се навред в селата прогимназии, основното обра-
зование стана задължително. Нещо повече — за да се подобри и
осигури издръжката на училищата, същите бяха оземлени с фон-
дови земи.

Но с акта на 9 юни се нанесе първият удар на просветното дело.
Поглаваният министър на народната просвета и министър-председател
професор Александър Цанков със своята диктатура нанесе такова по-
ражение на учебното дело, че в страната се разля пълен и непро-
гледен мрак.

Фашистният режим не подбираше средствата за борба против на-
шите учители. Избиване, изчезване, масови уволнения, заваляги, фи-
зически и духовен гнет — всичко беше позволено, за да може да се
превърне учителят до пълен роб на фашизма. Почна се преследване
на учачата се младеж, изключваха се и гонеха из училищата про-
гресивните младежи. С високи такси и приемни изпити се туряха
прегради при приемане на младите се в средните и висши институти.

т. е. затвориха се вратите за децата на българския трудещ се народ. Знакът „Виктория“ и пречупеният кръст станаха официален емблем в училищата. Вместо научна и възпитателна украса в класните стаи, правеха се национални и религиозни олтари, по стените имаше няколко икони и кандила. Децата се задължаваха да носят масло, а дежурният всяка сутрин се задължаваше да го пали, за да опушва без това нечистия въздух. Създадох се в училищата младежки фашистки организации, бранници, ратници и др., които играеха детективска роля в училищата. Главните учители и директори ежесечно до 25 число се задължаваха с поверителен доклад да донасят и посочват кои учители и жители в селището имат антифашистки прояви. Инспекторите напуснаха пряката си работа — педагогическите ревизии — и гледаха като детективи из училището, за да открият някоя антифашистка проява. По учителските конференции открито се говореше, че от училища не се иска много знание, а повече възпитание, повече дух и само дух — слъпо подчинение на водачеството.

Цялата философия на фашизма се свеждаше до расизма, богоизбраната личност и предопределение на съдбата. Със статистически данни се опитваха да докажат, че най-голям процент слаб успех дават децата на селското, работническото, занаятчийското съсловие, а тия на заможените съсловия са, които дават добър успех и са предопределени да ръководят другите. Самоубийства на ученици, нападения и убийства на учители от ученици станаха обикновено явление.

Но не само с това — фашизмът градеше своето пълно дело и със средствата на бюджета, като центърът на щедрот даване се измести в пропагандата и издръжката на фашистко-полицейски организации, а се остави училището и учителството на ошаката на държавните служители. Резултатът от това беше, че будните и смели кадри от учителството бяха прогонени от училищата, учителската професия бързо се феминизира, а на учителската заплата почна да се гледа като на малък допълнителен доход за семейството. В учителската професия почнаха да остават само ония, които не можеха да намерят приложение другаде. Слабо платеното учителство постепенно се превърна все повече в слабо просветена и със слаба съпротивителна на фашисткия режим сила. Стигна се дотам, че в училището, вместо знания и просвета, само бури и вихрушки се виеха. Училището опустя.

Г-да народни представители и народни представителки! Ето тебкото наследство, което наследихме на 9 септември. Но отечественофронтовското правителство, опирайки се на доверието на българския народ, макар и при затруднено финансово и стопанско положение, намира и ще намери сила в себе си, за да се справи с това тъй тежко наследство. Вярно на своята декларация, отечественофронтовското правителство закричавно, ала с пълна крачка напред със своята просветна политика. Отвори се широко вратите на училищата за учащата се младеж. Премахнаха се всякакви прегради за влизане в училищата. Българският небосвод се разведи. Просветна душата на българското дете. Откриха се навред училища.

За да имаме по-ясна картина какво е дал до днес Отечественият фронт, ще си послужа с няколко цифрови данни, които вчера г-н Драмалиев изнесе тук. В сравнение с това, което е давано в миналото, отечественофронтовското правителство, което иска да даде просвета на българския народ, е дало досега следното за нашето основно образование — за първоначалното и за прогимназиалното училище.

Имаме 438 детски градини, от които 152 са открити след 9 септември. На път са да се открият още 200. В тях работят 438 учители и ги посещават 17.520 деца. Всички учители, които заемат места в детски градини, дали са завършили специалния курс за детски градини, за да бъдат редовни учители? Такива са само 232, а останалите 206 са нередовни или взети от първоначалното училище, за сметка на първоначалното училище, понеже детските градини се откриват повече в градовете, и учителите безспорно предпочитат да напускат първоначалното училище, макар и работата там да е по-тежка, и преминават в детските градини.

Първоначални училища имаме 5.000, в които са постъпили 540.623 деца и в които работят 14.942 души учители. Там също имаме учители, които не са редовни: гимназисти, заемащи място в училището, незавършили педагогическо училище или непридобили право на редовни гимназиални учители.

Друго нещо, което може да се каже за тези училища, е, че още не сме могли да направим много, поради това, че има още слети паралелки, и то предимно по 4. Имаме 989 слети 4 отделения в една паралелка, а с по 2 и 3 всичко 4.246, което е едно бреме в училищната работа. Според старото законоположение, за да се раздели една паралелка, броят на децата трябва да надхвърли 45, а по решение на Висшия учебен съвет трябва да станат 35, за да могат да се отделят. А това ще рече, че имаме нужда от нови учителски кадри.

Имаме още 626 инородни първоначални училища, предимно турски училища, в които са постъпили 50.587 деца с 1.255 учители, които нямат съответния ценз и са понякога с прогимназиално образование. Тези училища като че са изоставени и са в плачевно положение.

Имаме 2.346 прогимназии, от които 458 новооткрити с 289.870 ученици и 8.917 учители, от които редовни 5.755, нередовни 3.162. В тях имаме 183 слети паралелки. Инородните прогимназии са 42 с 3.914 ученика.

Това е основното образование. Общо имаме 610 новооткрити училища, но аз смятам тези данни за неавтентични, защото за турските училища нямаме точни данни колко са новооткрити тази година. Поисчавам ги обаче, за да изтъкне по-активно дейността на Отечествения фронт в областта на просветата.

Имаме 250 гимназии, пълни и непълни, от които от 9 септември досега новооткрити са 113. От тях 49 са непълни. Тия гимназии се посещават от 190.000 гимназисти и имат 5.600 учители, от които редовни са само 2.100, а нередовни 3.500. Съществува един недостиг от 700 учители.

Педагогически институти имаме 12, от които 3 новооткрити след 9 септември, с 2.100 курсисти.

И най-после имаме 3 университета, от които 2 са открити след 9 септември. Те се посещават от 39.258 студенти.

Или всичко след 9 септември имаме 8.719 училища от всички видове и степени, открити нови 728, които се посещават от една армия от 1.333.900 ученика, водени от един учителски кадър от 31.317 учители. Това е една огромна армия.

Разбира се, към тази армия ще трябва да прибавим и тая на професионалните училища и тогава картината ще бъде по-друга. Точни данни обаче за професионалните училища, понеже са в друго ведомство, нямаме. Смята се по цифрите, които се намират в съответните бюджети, че те се посещават не по-малко от 70—80 хиляди души. Тогава картината става по-друга — имаме една армия учаща се младеж към 1.400.000 души, която посещава днес нашите училища. За тази армия ние трябва да направим всичко. Това е бъдещето на отечественофронтовска България, най-големият й капитал.

Много от първоначалните училища, от 28% до 30%, са в негодни помещения, а турските почти 80% са в негодни помещения, които само вземат здравето на децата. Трябва грижата, особено за инородните училища, да се поеме всецяло от държавата — както издръжката им, така и контролата.

Детските градини се явиха като една нужда на времето. За тях толкова много се приказва и наистина заслужава да се приказва. Имаме 438 детски градини, които далеч не отговарят на нуждите на времето. Когато се говори за детски градини за предучилищната възраст, то се подразбира, че най-голяма нужда от такива има там, където има по-голям слой от народа, ангажиран в тежка и непосилна работа, който не може да даде подготовка на своите деца, или не може да им даде съответното възпитание поради липса на време и възможност. Следователно детски градини се откриват в големите селища, а се налага всички краища в страната да се проширят с детски градини.

Имаме и детски домове, които са под ведомството на Министерството на социалната политика. За тях говорят народният представител др. Драмалиев. Ясно е, че когато се говори за възпитание, ние трябва да разграничаваме възпитанието от отглеждането. Министерството на социалната политика може да се грижи за издръжката и за строежа на помещения, но не бива това министерство да назначава учителите, и то завършили двумесечни или тримесечни курсове. Възпитанието е специалност на учителя, който трябва да има своята подготовка. И учителите, които отиват в детските домове, също трябва да завършат курсовете за предучилищно възпитание.

Искам повече да спра вашето внимание на гимназиите, главно на новооткритите гимназии, за които толкова много се говори. Казва се излизаша работа; няма условия, липсва и подготвен учителски кадър; няма култура в селото, ще се създаде много интелигенция, после няма къде да се пласира. Нека бъдем спокойни. В селото има култура, има земеделско-стопанска култура, има и политическа култура. Наистина няма учителски кадър, но след освобождението имаше ли подготвен учителски кадър? Отваряха ли се училища? Да, отваряха се. Ами през управлението на Българския земеделски съюз, когато се откриха много нови училища, имаше ли подготвен кадър? Не, създаде се в последствие такъв. Постигнаха ли се резултати тогава? Да. Следва ли сега да спрем и да чакаме със скръстени ръце? Ще се създаде учителски кадър. Колкото се отнася до пласмента на тази интелигенция, аз казвам: дайте я. Тя е именно, която ще изиграе най-голямата роля за издигането на културното ниво в нашето село. Тя не ще се откъсне от бита на селото, не ще се засегне от отоманската страна на градската култура и градския блясък. Тя ще остане да гради в селото. Ние трябва да я подпомогнем.

Издръжката на гимназиите трябва да се поеме от държавата — те трябва да станат държавни. Ако не днес, то утре това трябва да стане. Фактът е, както се изтъкна, че от селата са идвали и обещаващи, че те ще издържат гимназиите, че веществените разходи ще останат за сметка на общините. Те наистина са обещавали това и днес ги издържат. Но не може едни от училищата да бъдат държавни, а други да останат в тежест на общините. Ако не днес, то утре всички гимназии в страната трябва да бъдат държавни. Мисля, че това е най-правилното разрешение на въпроса.

Все пак най-труден остава въпросът за учителството. Учителството, което през фашисткия режим се уби, ние, отечественофронтовската власт, трябва да го създадем.

Г-да народни представители и представителки! От така изнесените факти се вижда, че броят на училищата расте и ще расте, а учителски кадър липсва. И до този момент нам ни липсват редовни учители 11.533 от всички видове и степени, местата на които се заемат от нередовни. Около 700 места са незаети. Липсата на такива безспорно се чувства най-много в гимназиите. Тази липса ние трябва сега да попълним. Това не ще стане тъй лесно, нито пък тъй скоро, защото зависи не само от материалните средства, но и от времето. Въпреки всичко, ние трябва да имаме отечественофронтовско учителство. Колкото и да беше заставено да провежда фашистко възпитание в миналото, грижливо обработвано в течение на две десетилетия, нашето учителство намери сили за съпротива.

На 9 септември от училището трябваше да се отстранят откритите и злостни фашистки агенти, чрез планомерна просветна работа да се отстранят из съзнанието на самите учители проникналите у тях фашистки идеологически наслоения. Отстраняването на жреците на фашизма сред учителството, които бяха и доносчици срещу борческото учителство, а и много пъти платени и безплатни агенти и оратори по стъгди и мекдани, беше извършено в първите месеци след 9 септември. Безспорно тяхното отстраняване ще остави известни празни места, за които трябва да се търсят учители.

Спрямо тях обаче в Министерството на народното просвещение няма една ясна и определена линия на поведение. Открити фашисти в миналото, прикрити или явни опозиционери и днес успяват по различни пътища да подкат даже пълна реабилитация на някои повед.

Бъдат върнати на местата, които са заемали до 9 септември. Нищо по-хубаво от това, разбира се, ако тези хора излязат пред общественото или пред Министерството на народното просвещение с честна самокритика на своето позорно минало, за да може да им се даде възможност да се върнат в училището и да работят за поправяне на злото, наслоено в тяхната вина. Не обаче такъв е случаят с голям брой наречени „реабилитирани“. Те се реабилитират по такъв начин, че излиза, че не те са били виновни, поради което са били уволнени, а обратно — отечественофронтовската власт е виновна, защото ги е уволнила „погрешно“. Въпреки докладите на училищни инспектори по направени анкети и даване мнение да се възвръщат, реабилитирането им иде през глава от областните училищни инспектори, а най-често от Министерството на народното просвещение. Ако се върви по този път, фашистите в скоро време ще бъдат превърнати в невинни „гълъбци“ и „великомъченици“. Явно е, че трябва да се спре с този начин на действие и строго да се съблюдава законът, защото много още учители, пострадали от фашисткия режим, не са назначавани съгласно окръжното за предпочитане като пострадали от фашисткия режим.

Тай наречената „реабилитация“ може да се допусне в съвсем редки случаи, по изключение. Във всички други случаи уволнените фашистки агенти, в духа на закона и след като дадат доказателство, че могат да бъдат учители в отечественофронтовска България, могат само да добият право на ново кандидатстване за учители на общо основание, но в никой случай не трябва да им се дава някакво право да бъдат връщани по местата си, защото това тяхно връщане е открита провокация спрямо общественото, спрямо родителите на децата и спрямо учителското съсловие. Такава реабилитация в общественото е открито подхранване и насърчаване силите на реакцията.

Г-да народни представители и народни представителки! Огромна е дългът на отечественофронтовската власт, на Министерството на народното просвещение и борческата част от учителството към останалата компактна, учителска маса, която повече или по-малко трябва да провежда фашистка просветна политика. Трябва, казвам, да се създаде отечественофронтовско учителство. Тук трябва да се помага, просвещава, окуражава и насърчава.

След 9 септември една значителна част от нашето учителство не е в състояние да се изправи твърдо на нозете си, за да застане открито, честно и с ентусиазъм на новите народнически отечественофронтовски позиции. Тази част от нашите учители не може да намери ози естествен учителски идеализъм за служба на народа, с който живееше учителството преди повече от 20 години.

На тези учители трябва да се помогне. Те няма да изтвоят да стоят настрана от великото народно дело и те много скоро ще пламнат и ще се увлечат, за да тръгнат напред. Ние трябва да изпълним дълга си към тях, и ние ще го изпълним с бюджета. Фашистите не даваха достатъчно възнаграждение, защото нямаха нужда от просветни учители. Учителят не е награден, той е претоварен, той е преуморен. Той е и учител, и възпитател, и общественик. Той е в училището, в читалището, в кооперацията; той е артист, режисьор, сценарист, той е библиотекар; той е съдия; той е във всички комисии — за упазване полските имоти, измерване и изчисление на материали, теглене и изчисление на тютюни; той е статистик; той води дружества — детски и хорони; той устройва родителско-учителски срещи; той е аптекар и фелдшер, той е на конференции, той е всичко. Работата му се оценява от три страни: неговата пряка работа в училището, неговата педагогическа подготовка и неговата извънучилищна дейност. Той е онеправдан.

Отечественофронтовската власт трябва да даде възможност на българския учител не само да живее като човек носител на култура, но и да може да се издигне и просвещава и даде на народа нова, правилна, изобилна просвета, култура и наука. Работата на учителя не може да се сравни с нищи друга: той работи с жива материя, с душата на детето. Макар и необходим въпрос, въпросът за щатните таблици все пак е един въпрос, който трябва в най-скоро време да се постави на разглеждане и да се разреши.

Г-да народни представители и народни представителки! Когато говорих за реабилитация на фашистките учители, това не е една слабост или едно настроение; то не е, бих казал, галопиране, не е и обикновен карьер, но едно естествено съпоставяне на факти. Искам сега да поставя на вашето внимание една друга категория учители — това са ония герои борци, излезли в смела борба срещу фашизма, това са уволнените по членове 86, 70 и 20 учители, които с години стояха извън училището само затова, защото не можеха да изменят на своя народ. Тях народът ги обича. Социално справедливо е те да бъдат наградени. Не заслужават ли тия герои да бъдат подпомогнати, да им се признаят изгубените години? Те са най-заслужилите. На тях отечественофронтовската власт трябва да докаже своята признателност. Още повече, че този въпрос смятам, че се разреши с някоя друга категория от държавните чиновници — Министерството на войната. Поставям този въпрос пред вас не че не отчитам възможностите на държавата, не да си извадя краката извън чергата и се простудя, не да си надхвърля сянката и счупя главата, а да почукам на заспалата обществена съвест. Учителят залита! Учителят чака спасение! Дайте да го спасим. Той не иска пари и богатства; той се отказва от славата, той иска само да преживее. Той иска при равен ценз равна заплата. Да му я дадем!

Когато ние приравним учителите с другите категории чиновници, тогава именно институтите за учители ще бъдат препълнени. Ако ние не подобрим положението на българския народен учител, никога няма да имаме достатъчно учителски кадри. А времето, нуждите на просветата крещат. Всеки лев, даден в повече за учителя, е лев, даден за просветата на народа. Всяко скъперничество с учителството и с просветата е скъперничество към развитието на творческите сили на нашия народ.

Нас ни ограбиха, ние сега сме бедни, но имаме един огромен неосвоен капитал, който чака да бъде разработен. Този капитал е

творческата мощ на нашия народ. Да платим добре на нашия учител, да му дадем възможност да разрастване, за да разработи този огромен капитал. Така ще запълним празните кадри в нашите училища. Тогава и само тогава институтите за учители ще се изпълнят с младеж, която утре в училището сама ще твори.

Фактът, че с тазгодишния бюджет се отпускат стипендии на учащи се в съответните институти за учители и в Университета, фактът, че се отпускат помощи за студентите и фактът, най-после, че се отпускат суми за учителите, когато те бъдат командировани в конференции, ще окуражи учителите, и тия, които бяха досега колебливи, ще се приобщат към Отечественния фронт и ще работят с ентусиазъм за него.

Отечественофронтовското правителство крачи напред. Аз зная, че нашето трасе ще мине по стръмен и неравен терен, но Отечественният фронт има сили да го прокара. Отпуснатата обща сума 3.565.000.000 лев за Министерството на народното просвещение, която далеч надминава сумите, отпуснати за Министерството на народното просвещение през фашистките режими, явно говори, че отечественофронтовското правителство има ясна просветна политика, макар и все още недостатъчна да се справи с предстоящите тежки задачи. Явно и сигурно ние ще крачим напред.

Отчитайки така тежкото затруднено финансово и стопанско положение на страната, ние, парламентарната група на Българския земеделски народен съюз, ще гласуваме кредита по бюджета на Министерството на народното просвещение. (Ръкоплескания)

Председателстващ Петър Попзлатев: Има думата народната представителка г-жа Мара Кинкел.

Мара Кинкел (зв): (От трибуната. Посрещната с ръкоплескания). Г-да народни представители! С особена почит пристъпвам към бюджетопроекта на Просветното министерство, това министерство, което мнозина управници в миналото с нагла откровеност характеризираха като ресор на „постното дробче“, т. е. държавен институт, от който държавникът не може да извлече лична облага. Там няма доставките, които да примамват неговите апетити, няма спекулации. Това обстоятелство даваше повод да се водят дълги спорове при разпределението на министерските портфейли и „постното дробче“ се падаше обикновено на относително най-малко нахалния кандидат. Обзързани от рамките на бюджета, началниците си откриваха летящи доходни пера, жертва на които бяха, разбира се, кандидат-учители. Архивите бяха изпъстрени с анкети, които установяваха, че учителските места се котираха на просветната борса с отстъпването на двете трети и повече месечни заплати от страна на ошактивнените. Спомнете си за легендарната рушветчийска биволница при министерството на покойния Бояджиев: заповедта е готова, но тя ще се поднесе за подпис, само след като кандидатът докара в София своята биволница в дар на своя началник. Разказваха любопитни, че видели това триумфално шествие из софийските улици.

Като отчита грешките на миналото, отечественофронтовската програма поставя големи задачи на Просветното министерство в скромните, за съжаление, рамки на допустимия бюджет.

Обаче, макар оскъдността на бюджета да спъва провеждането в близко бъдеще на предвидените просветни инициативи, ние възприемаме едно грижливо и трезво отношение към нашето просветно дело. Просветната програма на Отечественния фронт излиза с радикални реформи. Твърде естествено, революционните тенденции на нашето време неминуемо трябва да засегнат, и то на първи ред, просветното ни дело. То трябва да държи сметка за нуждите на нацията, като ги съчетае с тенденциите на епохата, т. е. образованието и възпитанието да обслужват живота.

Безспорно е, че от миналото ние наследихме една претоварена образователна система. Винаги се чуваха протести и от страна на родителите. Младешът беше не по силите си обременен с научни дисциплини. Отговорниците в бившите просветни режими се надпреварваха да правят нововъведения, като увеличаваха учебния материал, копираха чужди програми, без да държат сметка за нашия бит и за непосредствените нужди на нашия живот, т. е. за възможностите, които има българската младеж да пласира своя труд в националния колектив.

Липсваше реална политика. Стигна се до положението, че на отвлечените дисциплини се даде голям достъп в нашата образователна система, и то за сметка на практическите дисциплини. Така нашият юноша излизаше от гимназията с атестата за зрялост в джоба и с плахи стъпки навлизаше в живота, като своите сполуки или несполуки той примирено приемаше за своя съдба.

Обща констатация е, че нашият човек беше негоден за практическа самостоятелна дейност. Той се явяваше като придаък на държавата, а не като пени активен сътрудник. Нито пък той беше годен да поеме самостоятелна творческа стопанска дейност. Това наистина е особено трудна възможност за българския млад човек със средни способности, като се има пред вид, че той е спънат и от нашия неразвиежен още по всички линии стопански живот, при нашата слаба индустрия, при скритата безработица в нашето земеделие — един милион безработни ръце тежат върху ограничената площ обработваема земя. Всичко това спъва инициативата за частния живот. От тук се създаде положението, щото нашият образован и подобразован човек да тежи изключително върху държавата. Дори средните земеделски училища създават кандидати за държавната трапеза. Явно е, че при тия трудни обективни условия, тогава когато и самата образователна система не подготвя за частния живот, положението на българина става безизходно.

Реалната просветна политика на повото време налага прочее да се създаде десет човек за живота. Тази задача не само ализа в програмата на образователната система, но тя е повеля и на живота. Явява се, прочее, необходимост да се прекрои образователната система. Ние искаме да се проведе тя на строго научни начала, да се

отстраня духът на отвличеност, разположението към мистика, които правят човека слабозволев, негоден и некадърен да се ориентира в сложните проблеми на живота.

Тук, разбира се, не могат да бъдат отнесени някои дисциплини, като например логиката, психологията или донякъде факултативното изучаване на латински и гръцки езици.

Каква конкретна задача си поставя отечественофронтовската просветна програма днес? Преди всичко да се прекрои възпитателно-образователната система в духа на новите схващания на националните проблеми.

Г-да народни представители! Основен лозунг, който характеризира днес нашето ново време, е идеята за национално самоуправление и за федерация. Тук идва на първи ред схващането на нацията като върховно благо и в същото време нейното зачитане. Ние виждаме как националната проблема владее днес световната политическа мисъл: грижи за запазването на нацията и осигуряване условия за нейното усъвършенстване. Това схващане на нацията налага да се отстранят във възпитателно-образователната система всички елементи, които спъват мирното творческо съществуване на самата нация, т. е. всичко, което в политиката на миналото разпалваше враждебно чувство към съседните нации.

Има по този пункт един глух ропот от известни среди: бива ли да култивираме в нашите млади поколения такава лоялност, ако нашите съседи сами показват тенденции за агресия?

Г-да народни представители! Всички нации, които тръгват по пътя на демокрацията, ще се откажат от раздори и национална мегалямония. Арханите остатъци от миналото не бива да ни смущават из нашия път. Менят се обективните условия, остават неизменни величините нацията и нейният исторически път.

По този повод често водехме разговори с моя чост през есента — съветски инженер капитан, партиз. — Смятате ли, че сте постигнали съвършенство в управлението? — го запитвам. Къде остава тогава диалектиката, вътрешните противоречия на живота? Затваряте ли вратите за прогреса? — „Напротив, казва капитанът. Ние винаги ще държим вратите си отворени за прогреса. Та нали има още много работа, докато осъществим комунизма? Но — добавя той — съветският строй засега е най-доброто за нас управление.“

И ние ще кажем, че реалната политика на Отечественния фронт е засега най-доброто за нас управление. (Ръкоплескания)

Конкретно казано, възпитанието на нашата младеж трябва да бъде насочено в дух на балкански мир, на балканско разбирателство, на балканска общност и преди всичко със славянската ни съседка — братска Югославия.

Г-да народни представители! Въпросът за нацията е свързан с проблемата за патриотизма. Понятието патриотизъм поетът представя повече като мистичен пламък. За политика то е чувство и разбиране. Да разберем здравите интереси на нацията, да й служим съобразно с тях, да се борим за нейната независимост и за нейното процъфтяване — това е творческият патриотизъм на новото време. Сантименталните копнежи по родното, романтиката, която ни завладява при вида на родните красоти, умилението пред нашия национален гений, както и притегателната сила на духовните или исторически връзки на миналото ни сплотяват помежду ни. Но по това не са средства в дейността на политика. С „От Витоша по-високо нема, от Искаро по-дълбоко нема“ не се изчерпва понятието за патриотизма.

Г-да народни представители! Несъмнено е, че световната политика е днес под знака на национализма и патриотизма. Държавният суверенитет се свързва с националния. Зачитане на нацията, гарантиране на нейното мирно развитие — това са въпроси на световните конференции, тясно свързани с териториалните въпроси. Световната война, която току-що изживяхме, ни отвори очите в много посоки, преди всичко за патриотизма на големите националности. Тя разбиха много и много наши неправилни схващания. Кой от нас не се учуди пред надписите върху първите съветски бойни коли, които влязоха на наша земя? „Вперед за родину-мать!“, „Во имя родины мы победили!“

Съветският съюз, считан за разсадник на интернационализма, ни посочваше, че обслужваш човечеството най-добре, като обслужваш преди всичко родината си. (Ръкоплескания)

Наистина, за патриотизма, като култ, ни даде внушителни доказателства великият Съветски съюз. В предизборната си реч на 9 т. м. генералисимус Сталин каза знаменателни думи, които залаха света: „Войната за нас бе най-жестоката в историята, но тя бе изпитание за националните сили на нашата страна. По-преди комунистите гледаха на безпартийните хора с известно недоверие. Обаче и безпартийните хора проляха заедно кръвта си на фронтовете — и разликата между тях е само формална.“

Великият държавник посочи, че жертвата за родината е над всичко, че тя изкупува всички вини.

Не трябва ли да се замислим, когато ще теглим на патриотичните везни понятията „виновен“ и „изкупил вината си“ чрез саможертва за родината?

Г-да народни представители! При изучаването занаят на отечествената история ние ще упазим младежта от субективно увлечение, според което тенденцията в стария тип учебници беше да покажем драстично, колко абсолютно прави сме били ние винаги в своите претенции за господство над заобикалящата ни среда и колко абсолютно виновна е била пред нас тази среда. В същото време обаче, като добри патриоти, ние ще трябва деликатно да упазим националното си достойнство. Самоунижението събужда не почит, а презрение. А почитта към нацията е първата цел на патриотизма.

Неска тук отбележим между скоби, че наша народностна слабост е да се хвърляме в крайности. Така, за греховете на фашистите управници ние стигнахме до прекаленост в самообвиненията си, като приписвахме публично едва ли не на самия ни народ изключително всички нещастия на съседите, с които волево-неволево бяхме вкарани в конфликти.

Стефан Каракозов (с): Това не е вярно.

Мара Кинкел (зв): Този погрешен политически шаг на безрезервно самообвинение дори ги зачууди, и те почнаха някак да ни утешават.

От комунистите: Фашистите се самообвиняват!

Мара Кинкел (зв): Прочее, наред с уважението към собствената ни нация, нашата образователна система ще трябва да развива уважение и зачитане към другите, според тяхното достойнство. Вънтрешната страна на патриотичното възпитание ще се изрази в непрестанната грижа да изгладим националните си недъзи, специфични за всяка нация поотделно, както и да не оставаме назад от културното развитие на света.

Г-да народни представители! При решаване на големите въпроси ние изхождаме днес от две предпоставки: идеологична и политическа. Как може Парламент без позиция — ни критикуват известни среди. Трябва да се разбере тук, че Отечественният фронт като политическа формация, с ярко изразени идеологични жднения на отделните политически групи, представлява в същото време нов вид политическа комбинация, която все повече върви към вътрешно разбирателство, що се отнася до нуждите на момента, пропитувани от висшите държавни интереси. Така ние виждаме, как известен въпрос, поставен в законодателен ред, изпъкват отначало с подчертана острота, после постепенно биват изглаждани, закръглявани, смекчавани илз засилвани. Опозиционните вълини тук, откъдето и да дойдат, минават по вътрешен мирен ред и се загубват, а най-често разбиват в демократическия принцип на толерантност. Разбира се, всичко това не става външно, а доказва. Ето новото в Отечественния фронт.

Явно е, че не става тук въпрос само за шракане на идеите, а за нещо по-особено, по-характерно за нашето време: за патриотизма на българския политик, готов да направи отстъпки от волята на идеологията в посока на държавните интереси. Това разбирателство между отечественофронтовските партии в управлението посочва напредък в техните взаимоотношения, обстоятелство, което буди смут в някои среди и надежда у загрижените за благоденствието на страната български патриот.

Виждаме например, как въпросът за религиозното възпитание в училището, отхвърлен по принцип от учебния обсеб, претърпя няколко редакции, докато се установи на факултативна база. Правителството беше усвоило идеята за факултативното религиозно възпитание и обучение. Едно окръжно обаче отмени това факултативно право. Обществото намери това отношение като погрешно. Трябваше да се възстанови възприетото от Министерския съвет становище. То отговаря на отечественофронтовското положение и на новите модерни схващания за религиозното възпитание въобще, усвоени в новата съвременна европейска цивилизация.

Ради Найденов (з): Интересно е, кое е това общество, което мисли така. Интересно е, кое е това общество, което така оценява въпроса.

Мара Кинкел (зв): Чакайте да се обясня. Не бързайте.

Сполучливото разрешение на религиозния въпрос стана, първо, по съображения на демократическия принцип, който зачита волята и самоопределението на българския гражданин, и, второ, от гледище на справедливо отношение към нашето религиозно дело.

Г-да народни представители! Не се нуждае от доказателства фактът, че българската църква е изиграла у нас просветно-политическа роля и че нейните заслуги по време на робството, на тъй наречената тъмна епоха, както и по време на възрожденското възрождение, е неопценима за нашето национално сплотяване и запазване. Нигде в световната история църквата не е играла по-благодатна роля за националната независимост, както у нас, в България. Нигде не виждаме у нас голя тьмен терор от страна на духовенството, който е сковал в средновековието свободната и здрава мисъл. Инквизицията е непозната в нашата църковна история. Тъкмо обрратното посочват историческите данни. Поп Богомил създаде в XI век своето забележително социал-реформаторско учение, като отзвук от Запада.

Начело на просветното движение изпъкват в нашата история големи личности — духовни лица, станали по-популярни за българина, като народни будители, много от които той е възвел в светлини.

Стефан Каракозов (с): Това ще го изучаваме в час по история!

Председателстващ Петър Попзлатев: (Звъни)

Мара Кинкел (зв): Въпросът е разрешен, другарю. — Религията се е преподавала в нашите училища наред с четмото и писмото, наред с смятането и гражданското учение. Общо взето пък, нашето свещенство е демократично. То се подлага на законите на развитието, разбира ги и трезво преценява. Не можем да го обвиним и в схоластика.

Запазването на религиозното обучение в училището задоволява и една психологическа нужда на средния български гражданин от морална подкрепа в минути на изпитание, тъй като, склонен към рационално мислене, нашият човек, трябва да признаем, пази религията като прибежище, особено при жизнени затруднения.

Религията никога не е била опрум за българина. Мистиката изобщо му е непозната.

— Христо Чернокозев (ж): А през фашисткия режим!

Мара Кинкел (зв): Тя не може да се съчетае с неговото трудолюбие, с грижата му за утрешния ден, в която той стига дори до прекаленост. Земното го твърде много привързва. Измежду всички славянски народи ние българите сме най-малко склонни към мистицизъм. Религията за нас е толкова опиум, колкото например, изкуството, науката, политиката или частната творческа инициатива. Прочее, не религиозното обучение ни доведе до три национални катастрофи.

Власи Власковски (ж): Прекаляват го!

Мара Кинкел (зв): Напротив, в освободителната епоха религията беше лъч, който по инстинкт освети пътя ни към славянска общност, преди трезвата политическа мисъл да заговори в наши дни. Между това уреждането на въпроса с религиозното възпитание в училищата отстраня може би нуждата да го възстановяваме по примера на Съветския съюз.

На летището в Бърно през м. юни м. г. с голяма изненада погледнах на кръстчето изпод яката на дежурния съветски подофицер. „У нас тепер свободен!“ — заяви гордо той. „Только партийцам не полагается“. — А икони? — „Сколько угодно. Кто в чем нуждается.“ Къто в чем нуждается? „Съветският гражданин произнесе това с подчертано уважение към грижите на отечеството и законодателя. И това съзнание, видимо го правеше още по-горещ патриот.

Друг въпрос от възпитателната учебна програма, който дълго се обсъжда, е въпросът за ученическите организации. Тук ние бихме препоръчали да се избегнат те между учащата се младеж, да се предоставят, особено малките деца, на родителските грижи. Наистина не е зле да имаме културно-просветни ученически организации, обаче трябва да ги упазим от израждане, т. е. да се избегне политическият колорит в малките деца, при организациите на малките. (Възгласения) Г-да народни представители! Аз изказвам мое мнение.

Тачо Даскалов (к): Ако бяхте излязла с това Ваше мнение пред Вашите избиратели, щяхте ли да бъдете избрана за народна представителка?

Мара Кинкел (зв): Да ви кажа, за съжаление, аз самата не съм религиозна, и в трудни минути на живота нямам тази утеха, която може да има средният човек. Аз най-малко мога да бъда обвинявана в това отношение.

Георги Димитров (к): Толкова по-зле за Вас.

Мара Кинкел (зв): Г-да народни представители! На 17 септември 1944 г. министър-председателят оповести в програмата на Отечествения фронт демократизация на образованието. Това ще рече, че всеки български гражданин има еднакво право на образование, без разлика на пол и възраст, на социално положение, на имотно — т. е. на привилегиите на отделни групи граждани се туря край. Народната просвета е благо, от което ще се ползват всеки според желанието си и според духовните си възможности, като на икономически слабите държавата ще дава пълна подкрепа. Освобождаване от такси, определяне стипендии, еднократни помощи за показан успех — това ще бъде провеждано не инцидентно, но по установен ред и с редовен бюджет. Грижите на държавата обхващат доучилищния период, основното образование и университетската специализация.

Г-да народни представители! Естествено е, че една радикална реформа, колкото и оточнена да е тя, се провежда с трудности. Не се касае за външни проекти, а за вътрешната линия. С демократизацията на образованието се натъкваме на неудобства, с които постепенно трябва да се справим. Че е време да бъде демократизирано образованието, говори фактът, че народът широко възприе идеята. Виждаме как гимназиите никнат в страната като гъби. От 136 до 9 септември 1944 г., имаме вече 250. Вие сте всекидневно атакувани от вашите колегии с поръчения да улесните в министерството откриването тук и там на гимназия. Често на въпроса: „Защо ви е гимназия, когато градът е тъй близък?“, отговаря ви се: „Ами че защо да си нямаме своя? Еди кое си село си отвори. Та ние да не сме по-долу от него?“

Г-да народни представители! Неуредена гимназия не е демократизация, а тъкмо обратното — вулгаризация на образованието. В стремежа на селата да си осигурят преподавателски персонал ние се натъкваме на курйози: четем из вестниците примамливи обяви за материално обзавеждане на учителя, но научаваме и за чести неустойки от страна на общините, когато учителят остава измамен.

Тук се вмъкнаха аномалии, които ни озадачиха. В Министерството имаме една курйозна анкета. В с. Люта, Михайловградско, един учител еврейн постъпил като предвидлив търговец. Сключил с общината договор, за да я обвърже: 500 кг. жито годишно, 20 кг. захар, 10 кг. ориз, толкова мас, мляко, брашно, две кокошки седмично, толкова възнаграждение месечно, отопление, осветление, квартира — „не живее, а масленица“, както казват русите. На другия ден обаче г-н учителят анулира договора, съставя нов, защото забравил да впише... яйца. Последва остра заповед от министерството да върне всичко, да скъса договора, който е акт комерчески, но не и просветен.

Г-да народни представители! Стрелвуванието е стимул в живота, но тук сме смутени от две обстоятелства: от числото на гимназиите и от недостига на подготвен преподавателски кадър. Защо и как се стигна до този недостиг? Като хвърлим поглед назад, ние виждаме, че преди 30-40 години най-способните младежи ставаха учители. В чиновническите канцеларии отиваха второто качество. Авторитетът на учителя беше неоспорим. Той учеше в училищната сграда младежта, просвещаваха възрастните през сказки, вечерни курсове, създаваха и ръководеше просветни дружества, организираше пътуващи

театрални трупи — първите народни театри, с които обикаляше околията. Така цялата народна просвета беше в ръцете на учителя.

Трябва да си помислим тук, че учителството беше у нас първата политическа интелигенция в служба на народа след освобождението. Освободена от вековно иго, България беше атакувана и заляна от западноевропейските идеи и доктрини — една упорита борба за морално и политическо влияние, която е дори в разгара си днес. Народното учителство бързо възприемаше политически идеи и оформяваше своя миоглед. В 1879 г., непосредно след освобождението, първата идеологична концепция, която нахлу в българското село чрез народния учител, беше народничеството, пренесено от Русия. Разбира се, идеите трябва да дойдат заедно със свободата от освободителката. Народничеството, пълно копие на руското „хождение к народу“ — слизание между народа — бе възприето с възторг от българския учител, и той стана първи негов пионер. Народничеството му възложи задача да закрепи у народа неговите традиции, история, религия и стремежи, да го накара да ги обикне и пази. Чрез това морално въздействаше се преследваше крайната цел — закрепването на държавата и на нацията. Народническата идеология, като първи етап на идеята за нацията, която се очертава днес, създаде първите общественици в свободна България, пресна ги между селската маса и пожъна успехи. Народният учител стана така и политически деец. Забележително е, че нашите най-големи политически са минали през стажа на народното учителство. Учител беше в началото на дейността си и Александър Стамболийски. Благодарение на това, че той познаваше народния бит и хала на българския селянин, той можа да изготви на наша почва своята земеделска идеология (Ръкоплекания) и на същото обстоятелство се дължи нейната популярност. Когато на свой ред дойде влиянието на Запада, демократическият принцип намери радушен прием в българската земя, където селото и градът не се много различаваха духовно и конструктивно. Апостол на демокрацията стана пак народният учител. И на неговата политическа дейност се дължи отзвукът, който демократическият принцип намери в българското село. Учителят му разясни, че този принцип издигаше юридически селото до града, като го приравняваше с него по права и свободи. Това подхранваше доброто самочувствие на селото, че и градът му дължи нещо, като зависи стопански от него. Българският учител приобщи народните маси към демокрацията и конституционализма. Те се оказаха по вкуса на българския селянин, защото задоволяваха вековната му мечта да реди сам съдбините си.

Народното учителство обаче имаше идеалистично отношение към своята политическа мисия. Не беше негово дело наводненето на страната от партии, нито пък бяха негово дело грубите борби между партиите и партийните демагози. Когато по-късно, в течения на демокрацията наложиха оточнения принцип, това беше важен етап в политическото осъзнаване на българското село. Заслугата тук се дължеше на левите напредничащи демократически течения, именно на социалната демокрация и на радикалната демокрация. Тук народният учител е пак на поста си. Социалдемократът развиваше дългата си коса, червената си връзка, като задаваше страх на духовенството. Учителят беше, който излезе по-късно от социалната демокрация в тесно социалистическия клон, чиято ортодоксална кауцкианска същност изключваше селото. Неговата дейност беше насочена предимно към работническата градска маса. Учителят търсеше истината. Когато Ленин пренесе фронта на село много по-късно, тази идея срещна съчувствие също у нашия учител. При закриване на международния социалистически конгрес в Париж в 1937 г. председателят проф. Дюпра каза: „Учителят е дилетантът социолог, най-полезен за държавника и политика. Трябва широко да използваме неговото познаване на народностната психология и неговото влияние в народните маси.“

Не е ли българският учител и в наши дни ратник на духовна и политическа просвета? Не се ли жертвува той за националната ни независимост и в последните борби? Не се ли бори за правилния път на нашето национално развитие? Неговият дух на протест се чувства при всяка несправедливост и нечелестъбност в нашия обществен и държавен живот.

Г-да народни представители! Между нас е една от най-светлите личности на българското народно учителство — народният представител Васил Мавриков, който винаги е бил на просветния си пост и докрай ще остане на него, като образец на младите поколения за безкористно служене на родината. (Оживление)

Г-да народни представители! За съжаление, трябва да констатираме, че докато цялата учителска маса някога беше борческа, всеотдайно предана на народността ни дело, днес тя е загубила този си облик. Отделните борчески единици не говорят за цялото. И ако потърсим причината за този упадък на народното учителство, ще я намерим в нашите обективни условия, които го карат да бяга от учителската професия, да търси работа, която се плаща по-добре, а налага по-малко отговорности. Новите икономически условия го заварват при почти старото положение. Така, при индекс 100 за началната на физическия работник на 1939 г., имаме на октомври 1945 г. показване на 634, т. е. над 6 пъти повече. За обикновения свободен работник, без постоянен работодател, увеличението е 880, а за заплащаната на чиновника — само 232.2. Учителя пък кантар не го лови. Той е в най-низката рубрика на чиновническата таблица. Той е безпомощен да се бори с черната борса и всичко, което получава, дава само за подслон и оскъдна прехрана. Ходи окъсан, в най-добрия случай — окърпен; нарядите не достигат до него. Ходи с дъбрули, с изписана на челото му мизерия. Трябва да кажем, че той е следван тук от своя събрат — учителя пенсионер, дал силите си за нашата просвета, който също трябва да бъде подпомогнат. Чиновникът получава командировачни пари — пътни и дневни. Учителят ходи на конференции апостолски, плаща си престоя през времетраенето на конференцията, което съвсем обкръжава месечния му бюджет.

Не ще и дума, че българският учител е най-зле поставен материално от колегите си в чужбина. Ето в СССР учителят е най-тачената личност, най-добре платената професия. „Педагог“ е звание, до което не всеки може там да се добере.

Нашият народ цени мнението на учителя, търси охотно неговия съвет, по стара традиция, когато той го отделяше от някогашните чорбаджии като духовен аристократ.

Една с.ара добруджанска песен казва: „Хвалит се Никола чорбаджи на Танас чорбаджи: „Имам къщи в Добрич, дюкани в Силистра, житици в Каварна. Кажй, Танас чорбаджи, и твоето имане да чуем.“ Танас чорбаджи се славел като просветен деец в околността. „Имот нямам“ — казва той — „ала ихтибар имам. Кой отгде иде, за Танас чорбаджи пита — де е Танас чорбаджи да ни посрещне, съвет да ни даде, дума да му чуем.“

Тъкният усет на народа противопоставя на финансовия магнат просветния деятел. Същото би могъл да каже някога и учителят за себе си: пари нямам, ала ихтибар имам.

Да върнем ихтибара на учителя, като го освободим от постоянната грижа за утрешния ден. Чрез достойно заплатен труд и чрез стабилизация на служебното му положение, ние ще насочим силите му към неговото свещено призвание, и той ще възроди България.

Г-да народни представители! Най-малко може да бъде обвинен министърът на финансите в скъперничество или в недобростъпност към народната просвета и просветния служител. Сам просветен работник, г-н професор Чолаков знае нуждите на учителя; знае също недостатъчната заплата на професора, която не му позволява да допълни библиотеката си, а често го кара да губи време из обществените библиотеки за най-необходимите по специалността му източници. И ако финансовият министър ни посочва една оскъдна цифра за бюджета на Просветното министерство, то е, защото е стегнат от общото затруднено финансово положение на страната. Вярно е, че ние го озадачаваме с големите си искания от 2.600.000.000 лв. увеличение към предвиденото от него. Нуждите по просветата са крещящи. Намирането на още средства е необходимо. Ние искаме да превъзмогнем мъдрата пословица „на нет и суда нет“ — няма-нето съд го не лови. Всички имаме съзнанието, че с военновременната обстановка не сме още приключили. Комисията, в пълно разбирателство с финансовия министър, загрижено търси изход от положението, да се посрещнат най-належащите нужди по просветното ведомство.

Христо Юруков (р): Тази загриженост я има цялото отечественофронтовско управление. А ако е въпрос за министри, сигурно малко повече може би я има министърът на просветата.

Мара Кинкел (зв): Ние, парламентарната група „Звено“, възприемаме предпоставките, бюджетът да бъде точен, искрен, хармоничен, творчески. Колегата Ради Найденов повдигна въпроса: какво ще рече „искрен“ бюджет. Това е, г-да, да бъде той реален, а не фиктивен, излъглив, а не да остане на книга. Както нашият народ се изразява, когато иронизира преувеличенията: „я кажй нещо, нещо дет да бъде.“ Ако бюджетопроектът обаче трябва да отрази прогресивната политика на Отечествения фронт към работническото, към селскостопанското, към интелектуалните и индустриалните, още повече той трябва да отрази прогресивната ни просветна политика, която е основата на националната култура. Прочее, ясно е, че не можем да тръгнем по пътя на демагогията при разискването на бюджета. Народният съюз „Звено“ стои в Отечествения фронт със съзнание да помогне на страната си. Това ще стане само когато бюджетът отрази единство, а не да се открояват фронтове, да смачкаме този или онзи отдел.

Настинна равновесието и хармонията на бюджета имат голямо политическо значение — вътре в страната и за външната политика, за стабилизацията на лева, особено в политическото положение, в което днес се намира България. Божилов навремето беше прегрешил и в това отношение.

Предстои ни да местим целесъобразно пионките по шахматната основа на държавното ни съкровище. Финансовият министър ни дава максимума от туй, което може да се даде: към предвидения в бюджетопроекта кредит от 3.600.000.000 лв. още 309 милиона лева. Ето как ще се разпредели общата сума в по-едри пера:

а) веществени разходи:

1. За Академията на науките — 10.000.000 лв., т. е. към първоначалната сума от 4.000.000 лв. се прибавят още 6.000.000 лв. Обаче Академията на науките се задължава да се преустрои в по-активно огнище на просвета, от една страна в посока на издирване и запазване на старите национални придобивки, от друга — създаване на нови ценности. С други думи ние даваме, но и искаме и да получим.

2. На втори ред към веществените разходи идват стипендиите за студенти. На 1000 студенти-педагози по 5.000 лв. месечно с цел да се привлекат способни младежи за учителска професия. Имаме 500 стипендии за другите факултети.

3. За курсове, конференции, събори — 30.000.000 лв.

4. Помощ за организациите „Септемврийче“ и ЕМОС — 10.000.000 лв.

5. Помощи за трапезарии, пансионати — 5.000.000 лв.

6. Помощ за финансово затруднените общини за издръжка на гимназиите — 50.000.000 лв.

За издръжка на Политехникума в София — 120.000.000 лв.

Трябва да спомнем тук, че за сметка на Политехникума в София веществените разходи за Варненския се намаляват с 25.000.000 лв.

7. Към личния състав на 500 досегашни учителки за детските градини се предвиждат още 200 нови.

8. Създава се институт за селекция при агрономо-лесовъдния факултет в София.

9. Помощ за заплати на инородните малцинствени учители — 74.000.000 лв. (Ръкоплекания от звенарите)

Като говорим за учебното дело, ние неизбежно го свързваме с просветните институти. Това са библиотеките, читалищата, музеите, театрите. Тяхната естествена принадлежност е към Министерството на просветата. И те трябва да се върнат отново там — към науката, която подпомага, и към своя създател — народния учител.

Г-да народни представители! Ние открихме три нови висши училища, които чакат издръжка: в Пловдив, Варна, Русе. Град Русе дава 300 милиона лева за обзавеждане на Русенския политехникум. Не можем да му откажем съдействие. Трябва да се съжاليا, че комисията е зачеркнула предвидения за него кредит от 40 милиона лева. Това е една грешка, която трябва да се поправи. Ние държим, Русенския политехникум да бъде подпомогнат. Държим и на необходимостта от него в гр. Русе. Не можем да покровителствуваме един висши училища, а да пренятствуваме на други, още повече, че искането на русенци е законово. (Ръкоплекания от звенарите и някои земеделци)

Примера на Русе трябва да последват градове и села, които искат да се открие у тях гимназия. Поне инвентара трябва да си осигурят. Ние държим, че трябва да имаме налице материалната и веществената обстановка и тогава да откриваме нови институти. За сега преустановяваме. Грижата ни ще бъде да турим в нормални жизненни условия тези, които са налице, за да могат да създадат дейния самостоятел човек.

Препоръчваме дори да се превърнат някои гимназии в професионални училища според местните стопански условия. Така в земеделските краища — земеделски училища; в горските местности — дърводелски, резбарски и т. н. Особено когато гарантираме свободния достъп с предимство пред другите кандидати: завършилите от професионалните училища в съответните факултети на Университета — младежта с охота ще се записва масово в тези практически училища.

С добавката към предвидения бюджет за студентските нужди ще се тури поне началото на системно подобрене техните материални условия, за което апелира и г-н ректорът на Университета. Нашето студентство е скромно и героично. То ще разбере, че което се дава, дава се от сърце. Не се съмняваме, че то ще оцени върховното напрежение на държавата и със съзнание за дълг ще я подкрепя пак, както я е подкрепяло в най-трудните й дни.

Чухме тук, как се изнесоха за нашето студентство най-различни характеристики. Един и същ оратор дори ги нарече веднаж „прогресивни“, друг път „фашизирани“. Истината е, че ние имаме славна младеж. И като младеж, свойствено й е да се увлича. Но тя търси истината. Да й помогнем да я намери.

Г-да народни представители! В едно ние сме безусловно единодушни: че положението на учителя трябва да се подобри. Ако не можем да изравним заплатата му по шат с тая на чиновника, да потърсим други средства — оземляване ли ще бъде, евтини квартири ли, топлино, облекло по фабрични цени, пътни и дневни за конференциите — трябва да направим нещо. Да покажем внимание към учителя и към неговото дело.

Отгде ще се получат допълнителните средства? Погледете са отправени към два-три източника, където пак ще се пресили положението. А погледете на Просветното министерство ще отправят преди всичко към неговите събратя — другите министерства. Нека всяко отстъпи по малко от своите искания за народната просвета.

Г-да народни представители! Парламентарната група на Народния съюз „Звено“ ще гласува за бюджетопроекта на Просветното министерство така, както той е допълнен и оформен от комисията със съгласието на финансовия министър. (Продължителни ръкоплекания)

Председателстващ Петър Попзлатев: Десет минути отидх.

(След отидна)

Председателстващ Петър Попзлатев: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народният представител г-н Иван Кръстев.

Иван Кръстев (с): (От трибуната) Г-да народни представители! На нас ни предстои да разгледаме и гласуваме един от най-важните бюджети — бюджета на народната просвета. За културата на един народ, на една държава може спокойно да съдим от нейния бюджет за народната просвета. Там, в бюджета за народната просвета, като в огледало се вижда, доколко държавата, доколко народните представители и правителството са се проникнали от високото съзнание да гласуват необходимите кредити, които са нужни не само да се издържат откритите вече разни видове училища, институти, университети, академии и пр. и пр., но те да бъдат разширени, увеличени, издигнати до най-голяма висота, за да станат огнища за пръскане на дълж и нашир истинска просвета и култура, която все повече да обгръща широките народни и трудещи се маси. Така българският народ ще може не само да догони, но и да надмине и най-просветените културни народи.

Г-да народни представители! Душата на народните училища е народният ни учител. И наистина, още в предосвободителната епоха българският учител се проявява като истински народен учител: той не само учи учениците си на А, Б, не само отваря вчерни и неделни училища за възрастни, не само дава вечеринки и представления, но взема и активно участие в народните борби за духовно и политическо освобождаване на българския народ. Достатъчно е да спомнем имената на някои от нашите първи възрожденци: Георги-Сава Раковски, Любен Каравелов, Христо Ботев, Васил Левски, Софроний, Неофит Рилски, Волов, Каблешков и др. — всички те са били истински народни учители. След освобождаването виждаме същото. В учредителното Народно събрание учителите като народни избраници са взели най-активно участие за изработване на нашата либерална конституция. През 1892 г., когато

Янко Сакъзов и Димитър Благоев основават социалистическата партия — и двамата са били учители — първи се нареждат в социалистическата партия пак народните учители. През 1893 и 1894 г. учителите почват да основават учителски дружества и после ги оформяват в учителски съюз. За да видите, какъв е бил голям идеалът на учителя, ще ви кажа, че в първия проектоустав е казано: „Целта на Българския учителски съюз е умственото и нравствено въздигане на народа.“ За постигане на тази цел учителството се отдава с всички сили в служба на народа. То работи не само в училищата между децата, но в скоро време България се покрива с вечерни училища и читалища; учителите стават и артисти, и то не само в своето село, но те разнасят чергите от село на село да дават представления, да пръскат просвета. Учителството взема участие и в народните борби против десетъка и против всички несправди в миналото. То в конгресите си издига искания за безплатно и задължително учение, за строеж и отваряне на училища, за учебни пособия и покъщнина и свенливо изтъква, че като средство за постигане на тия цели трябва да се подобри и материалното положение на учителя.

Учителството не остана назад в борбите против фашисткото управление. Много учители бяха пратени в затворите, в концлагерите, изправителните дружини. Много учители, не можейки да понасят фашисткия режим, отидоха в горите и станаха партизани. На 9 септември учителството застана в първите редове за завземането и укрепването на властта от Отечества фронт. Това учителство днес е организирано масово в своя съюз на работниците по просветата. Този съюз за пръв път е на фронта на държавата. В миналото учителският съюз е бил винаги на фронта на трудовия народ и затова фашистките правителства го третираха като враг на държавата. Днес учителството е щастливо и радостно, че вече не го смятат за враг на държавата и че заедно с всички трудещи се от градове и села стои здраво на фронта на отечественофронтовската държава.

Ето защо, г-да народни представители, то иска от нас, народните избраници, да се волнуваме в неговите искания, за да създадем с общи усилия културна и високо просветена България. Как можем да постигнем това? В нашата конституция е казано, че основното образование у нас е безплатно и задължително. Това нещо и до днес не е изпълнено. Още голяма част от населението у нас е неграмотно. Задължително учение не е още прокарано, особено в еверд турското население. Докато процентът на неграмотните българи е около 30%, процентът на неграмотните турци е много по-голям — 50-60%. Това се дължи на туй, че миналите български правителства не са се грижили за образованието на турците. Маса села в Тузлука, Делюормана, Герлово и Добруджа нямат никакви училища, а там дето има, те са в най-окаяно положение. За честта на отечественофронтовска България, това вече не бива да бъде така. Трябва в бюджета да се предвидят нужните кредити, за да се посеме изцяло от държавата издръжката на всички малцинствени училища, турски, еврейски и арменски. По този начин в скоро време процентът на неграмотните в България ще спадне до най-малкия и ще заемем не само първо място по грамотност в Балканския полуостров, но и в цяла Европа даже. Но за да може да се постигне това, потребно е задължителното образование да стане безплатно, а това ще рече: не само да няма училищни такси, а да се дават на учениците — на първо време поне на бедните деца — безплатно учебници и учебни потреби, безплатна храна чрез трапезниците и безплатни дрехи и обувки. Колко деца са погинували училищата, защото са гладни, голи, боси или нямат учебници! Освен това на много места няма училищни сгради или, ако има такива, много от тях са полугодни или съвсем негодни, и това е също голяма пречка за постигане пълно задължително учение.

В 1904-1935 г., при разискване на бюджета, големият наш учен и професор Иван Шишманов, като министър на народната просвета, като заминаваше бюджета в Народното събрание, се провиква силно: „Е добре, г-да народни представители, нямам ли аз право като моя колега от Военното министерство да кажа: ето моята милионна армия? Вижте и казармите — училищата, те са в голямата си част негодни и нехигиенични; вижте ми войниците — учениците — те са гладни, голи, боси, без учебни помагала; вижте ми офицерите — учителите — те са поставени най-зле в материално отношение.“ Той нарисова лошата картина, в която е поставено училището и учителството и като идеалист смяташе да затворне съзнателно на стамболовистките депутати. Те тогава слабо се трогваха, но днес аз съм уверен че отечественофронтовското Народно събрание ще направи всичко за учебното дело и за учителя.

Друга съществена пречка за прилагане задължителното учение е също така и липсата на училищна покъщнина — чинове, черни дъски, маси, учебни пособия: карти, картини, модели, препарирани животни и птици, библиотека и пр. Всичко това, г-да народни представители, сега, след войната, се намира в най-окаяно състояние.

Всичко това, което споменах — доставка на учебници тетрадки, блокчета, карти, картини и пр. — може да се набава много лесно от държавното книгоиздателство при Министерството на народното просвещение. В миналото 7-8 книгоиздателства само от учебници спечелиха всяко поотделно по няколко десетки милиони лева, някои от тях имат по няколко къщи и апартаменти и си отвориха книжни складове. Това при положение, че всяко от тях издаваше само по няколко учебници.

Държавното издателство при Министерството на народното просвещение дойде да замести всички тия книгоиздателства и да издава не само всички видове учебници, но също така и тетрадки, блокчета и учебни пособия, карти, картини и пр., но уви! За голямо съжаление държавното книгоиздателство не оправда надеждите. Нещо повече, то компрометира най-хубавото дело, най-хубавото начинание. Начело на издателството са застанали хора съвсем не-

подготвени за поста си. У нас, в България, като че ли всеки се чувствува годен за всички служби. Благодарение на това достигнахме дотам, че учениците от всички видове училища и до днес нямат маса учебници, а годината си отива. Това не поиречи на същото издателство да издаде христоматия за IV и V клас и учебник по география за VII клас, които не са били одобрени; издаде ги без съгласието на самото министерство, и да се трясат главните инспектори да ходят по училищата да ги заместят, и вече ги заместиха с нови учебници. Тези хора сякаш са били на Марс, и нито са чували, нито са виждали как се издават учебници. Ако не беше така, те щяха да знаят, че в миналото учебниците биваха възлагани на някоя книгоиздателства, и то само за един вид училища, например първата година само за първоначални училища, втората година само за прогимназиите и третата година само за гимназиите, и пак при това положение често пъти печатането отиваше до октомври, па даже и ноември. А сега? Сега тоитанджийски решаваат господата от книгоиздателството да издадат за всички видове училища новеднъж. И какво излиза? — Буквари пращат през януари, читанки през ноември, а маса учебници още чакат. Когато, ако имаше малко по-голямо разбиране, малко по-голяма предвидливост, за тази година щяха да се издадат само тези учебници, които да заменят стари учебници, в които има фашистка наука. Математическите и чисто научните учебници щяха да се оставят да се издадат през 1946 г. Така нямаше да изпадат в абсурдно положение.

Бреже е начело на държавното книгоиздателство да се поставят подготвени хора, с широк замах, да изработят план за дейността на книгоиздателството и в продължение на 4-5 години училищата да бъдат снабдени с всичко нужно по химия, по физика, по география, по история, по ръчна работа, по трудово обучение, за да имаме в училищата нагледно обучение и за да имаме трудово обучение, а не книжно, схоластично обучение.

Основните училища по бюджет трябва да се отделят от общините, трябва да се освободят от опеката на секретар-бирника. За да стане това, трябва да се създадат пак училищни изборни настоятелства с отделен бюджет и отделен касиер. Само тогава ще може да се направи нещо за училищната библиотека, за учебните пособия, за училищната покъщнина и пр. и пр.

Хубаво нещо в бюджета на Министерството на народното просвещение е откритието на повече от 400 детски градини. Но те са съвсем недостатъчни. В това отношение трябва да се върви смело напред, като се открият детски градини във всички села, в които има пълно развити основни училища.

Хубаво впечатление прави в бюджета и това, че са предвидени кредити за всички гимназии, които достигнаха и надминаха цифрата 250. Но като се има пред вид, че много от тези гимназии се открива за сметка на основните училища, като им взеха помещенията, покъщнината, пособията и пр., Министерството и отечественофронтовското правителство въобще ще трябва да направи възможното за по-скорошното построяване на училищни сгради за гимназиите, а също така и за набавяне на покъщнина и учебни пособия за тия гимназии.

Голяма грешка, според мене, е гдето с закона за бюджета на държавата се законодателствува. Против това сме се борили в миналото, но и днес финансовият министър с чл. 4, в закона за бюджета на държавата предвижда издръжката на гимназиите по отношение заплатите на учителите да бъде за сметка на държавата, а всички външества разходи да бъдат за сметка на общините. Това ще рече много от новооткритите гимназии да бъдат затворени, а всички останали гимназии да останат при най-мизерна обстановка — да нямат училищна покъщнина, учебни пособия и пр. и пр., и то в един момент, когато вече 10 години нищо не е набавено, като покъщнина и учебни пособия.

Чл. 4, от закона за бюджета трябва да бъде коригиран и да се предвидят 200 милиона лева за външества разходи на гимназиите, за да може поне отчасти да се набави издръжката и да се закрепят новите гимназии. С откриването на новите гимназии се почувствува липсата на персонал за тях. Днес има волонтерски учители при първоначалните училища около 12%, при прогимназиите около 16% и при гимназиите около 60%. За да се премахне това зло, трябва да се отпуснат стипендии и да се създадат безплатни пансионати при учителските институти за първоначални учители и при тия за прогимназиите, за да могат да се привлечат в Университета повече студенти за Историко-филологическия и Физико-математическия факултети, трябва да се отпуснат стипендии, за да имаме в скоро време специално подготвени учители за всички видове училища.

При липсата на достатъчно учители лошо впечатление прави и чл. 5 от закона за бюджета, според който трябва да се уволнят доста учители поради казърисни години. По този начин ще се лишат училищата от доста голям брой подготвени учители. Ето защо чл. 5 трябва да се премахне поне за учителите.

Най-силното, най-рационалното средство, за да се привлече и задържи учителят в училището, е подобрене материалното положение на учителя. В братска Русия учениците в голямото си мнозинство следват безплатно и със стипендии в гимназии, институти и университети. Там има достатъчно учители и добре подготвени, но там учителят е най-добре възнаграден. Ето, значи, разковничето за привличане на учители — подобрене материалното положение на учителя, за да може да се нахрани, да се облече, да се обуе добре и да може да задоволява духовните и културните си нужди.

Ако това сега напълно не може да стане, да се ускори изработването на табличките, които от няколко месеца се готвят, за да може в скоро време да се даде и това подобрене на учителството, да се извади то веднаж завинаги от мизерията.

Сега обаче с този бюджет ние можем и трябва да направим нещо за учителя.

1. Да увеличим от 200 на 400 лева повишението, което се дава на прослужени шест години на всички чиновници. Дохато другите чиновници през своята 25 или 30-годишна служба получават освен редовното горепосочено повишение и редица още повишения по премияване от една служба в друга — началник на служба, началник на отделение, началник на отдел и т. н. — учителът, и основен, и гимназиален, започва като учител и свършва пак само като учител.

2. Да се предвидят суми, за да се плащат пътни и дневни на учители, когато ги повикат на педагогически и други конференции. На всички държавни и общински служители се дават пътни и дневни, когато отиват по служебна работа. Само на учителя не се предвижда нищо. Той трябва да изминава по 20-30-40 км., лошо обленен и лошо обут, и да харчи от празния си джоб по 1000 лв. само за каруца, за да получи нужното опреснение, защото го викат задължително на тях конференции.

3. Да се увеличи възнаграждението на пунктовите учители, тези истински мъченици-учители, които са длъжни да бъдат цели платин, цели счетоводители извън училищата си работа, да носят голям материален риск и големи отговорности, често да плащат от джоба си само срещу 300 лв. месечно възнаграждение. Нужно е да го увеличим поне на 800 лв.

4. Да се премахне един анахронизъм — средишкият директор. Тая служба, създадена някога от пресловутия дивадовски педагог, днес е смешна поради туй, че общините станали малки и средишкият директор или главният учител се нарича такъв често пъти само на един или на двама учители.

5. Да се дават дрехи и обувки на учителите по фабрични цени, за да не ги е срам да ходят необлечени и необути между населението, да не ходят в околийския център с цървули или изпокъсани като най-последни бедняци.

6. Да се отпусне по-голям кредит за учителския санаториум, за да могат при най-добри условия веднага да се прибират заболелите туберкулозни учители, а не да чакат с месеци и болестта да се развие у тях.

7. Да се предвидят по-големи кредити за даване награди на ония учители, които са се проявили като добри педагози и големи кооператори. С това ще бъдат поощрени и младите учители към дела и ще се повиши съревнуването между тях.

8. Да се даде четвъртият учител в прогимназиите и по този начин да се намалят часовете на учителите. Да се облекчи положението им, като се приложи законът, в една паралелка да няма повече от 35-40 ученика, а не както е сега — 55-60 ученика.

9. Да няма училище с 4 слети отделения. Това е във вреда не само на учениците, но и на учителя. Нещастен е този учител, който е поставен в едно село сам с 4 отделения. Понеже учителят е измъчен, гол и гладен, като работи непрекъснато в 4 отделения, нито той е добре, нито учениците.

Г-да народни представители! Всичко това е надълго и нашироко разисквано във Висшия учебен съвет. То е станало достояние на просветените граждани. Там са взети решения по всички въпроси, чрез които ще се издигне народната просвета на подобаваща висота. Понякога — един от тия искания са прокарани и в измененията на закона за народната просвета от месец декември 1945 г. Но както казах в началото, потребно е всичко това да бъде отражено в бюджета на народната просвета. Не са достатъчни решенията, за да се осъществят идеите и целите на отечественофронтовската просветна политика. В миналото винаги казваха на учителите: вашите искания са справедливи, но какво да правим, като сте много. Днес отечественофронтовското Народно събрание и отечественофронтовското народно правителство трябва да направят всичко възможно, за да се изпълнят решенията на Висшия учебен съвет, за да се приложи на дело законът за народната просвета.

Ще цитирам пак покойния професор Шинианов: „Както намирате средства за армията на моя колега от Военното министерство, така ще намерите средства и за народния учител, и за народното училище.“ Аз ще добавя: както в сега предложенния бюджет-проект за народната армия, за Военното министерство се предвиждат повече от 9 милиарда лева заедно с бюджета на трудовите войски, също така трябва да намерим поне още 600-700 милиона лева, за да изпълним това, което преди малко ви казах, и за да издигнем училището и учителя на такава висота, та да създадем една културна и просветна България.

Добро впечатление прави в бюджета предвиждането на доста големи кредити за затвърдяването на новите университети в Пловдив и Варна, но не знам, защо в бюджетарната комисия е отхвърлен кредитът от 40 милиона лева, който ние в комисията по Министерството на просветата гласувахме за Русенската политехника.

Председателстващ Петър Попзлатев: (Звъни) Това е подправено — това дължа да кажа на г-н Кръстев.

Иван Кръстев (с): Поправено ли е?

Председателстващ Петър Попзлатев: Да.

Иван Кръстев (с): Добре, много хубаво, защото нашата парламентарна група единодушно е решила да иска този кредит, за да може в Русе да се уреди политехника.

С откритието на университетите в Пловдив, Варна и Русе исканата от народа децентрализация на образованието ще се постигне в значителна част.

Добре е също така Министерството на народното просвещение да направи нещо за разширяване и на нашата Академия на науките. Там като че ли има известна заостреност, тъй както беше порано в Писателския съюз — не приемаха писатели. С голяма мъка можеше да влезе някой в Академията на науките и, както се казва, по-лесно може камилата да влезе през иглени уши, отколкото някой да

влезе в Академията на науките. Аз си спомням, че в 1944 г. става въпрос да влезе в Академията на науките нашият голям учен, народният регент Тодоро Павлов и не можах да му намеря място. Цанков, професорът и главорезът на българския народ, трябваше да го зачеркне, след като разбра, че той е напуснал България и като така няма право да бъде член на Академията на науките. Ще трябва да се отворят малко по-широко вратите на Академията на науките, за да влязат в нея всички истински наши учени хора, за да може Академията на науките да стане истинска Академия на науките и да пръска култура, просвета и наука сред широките народни маси.

Накрая, за да завърша, ще кажа, че Социалдемократическата партия винаги е отдавала голямо значение на народната просвета. От името на нейната парламентарна група заявявам, че ще гласуваме представения бюджет-проект, като се надяваме, че на второ четене ще се увеличи исканите кредити. По този начин да можем да издигнем просветното дело на подобаваща висота. Така отечественофронтовска България ще може да създаде една своя отечественофронтовска народна просветна политика, която да обхване широките народни маси, които да вземат участие за изграждането на една щастлива и благоденстваща България. (Ръкоплескиния)

Председателстващ Петър Попзлатев: Има думата народният представител г-н Любен Георгиев Пенев.

Любен Георгиев (р): (От трибуната) Г-да и г-жи народни представители! От два дена разискваме един от най-важните бюджети, който разрешава въпросите за просветата на българската младеж: предучилищно възпитание, първоначално, прогимназиално, гимназиално и висше образование. Този бюджет се коренно различава от бюджетите на миналите правителства на фашистката власт, която отделяше много малко средства за образованието на българските деца.

Правителството на Отечествения фронт, което изхожда от средата на българския народ, от работниците, от селяните, от трудолюбивата интелигенция, като истинско народно правителство постави, като една от първите задачи в своята програма, широката просвета на децата на българския народ, защото то схваща, че културата на един народ, на една държава, е най-важното, най-ценното негово благо и най-здравата основа за неговия напредък. Още в първите дни след посматането на властта на 9 септември, правителството на Отечествения фронт откри много гимназии в градовете и селата. В късо време общият брой на гимназиите достигна до 270. Правителството на Отечествения фронт откри нова ера на голям възход в културно и просветно отношение. Правителството на Отечествения фронт, преценявайки важноста на предучилищното образование, го включи в своята просветна програма и обяви, като важна част на своята политика, откриването на повече детски градини, детски домове. Така в едно кратко време се откриха много детски градини, където децата на работниците и селяните са поставени под грижите на своите възпитатели и могат да се закалят и възпитават в духа на новото време, а техните родители да бъдат спокойни, да могат свободно да се отдадат на своя труд в фабриките и работилниците. Детските домове имат голяма цел: да дадат възможност на малките деца отрано да се развиват правилно в своята детска среда под контролата на подготвени учители, да обекчат майките в грижите им, за да могат те да отдадат своите сици в производството, обществената и културния живот на страната.

Но за провеждането на тази просветна политика на Отечествения фронт са нужни учители с идеализъм, пропикнати с идеите на новото време, които да служат със себоторпичане в храма на просветата. Народният учител, както всички знаят, учи и възпитава децата в училището. Това е неговата задача, това е неговата длъжност. За да може с успех да учи и възпитава децата, народният учител трябва от една страна сам да е просветен, да има колкото се може повече здрави и обширни знания по всичко, сам да е с добро възпитание, или все едно да има педагогическа подготовка; най-после трябва да има и любов към учителската работа. Трябва цял от все сърце да бъде предан на своето призвание. Това е на-късо, което се иска от учителя. Такъв трябва да бъде той, за да може да постигне своето пряко назначение — да може успешно да учи и възпитава децата.

Г-да народни представители! В първите дни след 9 септември правителството на Отечествения фронт се стремеше да подобри материалното положение на учителя. От 1 юли 1945 г. се увеличи заплатите на учителите във всички видове по 500 лв. месечно. Като се има пред вид тежкото финансово положение, в което се намира държавата ни, за заплатите не бе възможно да се даде едно значително издигане. Правителството на Отечествения фронт завари финансовото положение на държавата ни много тежко, а от друга страна отечествената война, която води страната, погълна огромни финансови средства. Затова много от нашите желания за материалното положение на учителите ще останат за известно време неосъществени в своята цялост.

Г-да народни представители! Разрешаването на въпроса за възнаграждението на българския народен учител, за подобренето на учителската професия и за привличането към нея на подготвени и способни лица, за създаването на необходимите учителски кадри във всички видове на народното училище зависи от общото положение на живота. Нашата цел трябва да бъде да се повиши жизненото равнище на учителя, като творец на духовни ценности. Това трябва да бъде една от задачите на новата народна власт. Необходимо е да се направи нещо съществено, за да се подобри материалните условия, при които живее и работи българският учител и неговото семейство, за да може той, обезпечен в своето съществуване, да се посвети на преките си учебно-възпитателни задачи,

да бъде, с една дума, истински народен творец. Същото се отнася и до всички просветни работници: професори, художници, музиканти, хората на науката. За да се издигне духовното ниво на просветните дейци, от голямо значение е да се възстановят културните и научните връзки с другите народи и най-вече със славянските страни. В това отношение е поставено началото със създаването на приятелски и културни връзки със Съветския съюз, където в миналото получиха своето висше образование много наши младежи, а също така и нашите възрожденци: Ботев, Каравелов, Априлов и други получили своето образование в Русия. Страната ни беше посетена от много видни представители на Съветския съюз: писатели, художници, учени и артисти. Професор Державин, от Московския университет, който е написал историята на българския народ, държа цял цикъл от беседи за историята на българите. Измени се програмата в прогимназиалното образование, като се въведе задължително изучаване на руски език още в първи прогимназиален клас. Създадох се специални курсове и се подготви един кадър от учители по руски език, които сега преподават руски език в прогимназиите и гимназиите.

Г-да народни представители! След тези общи думи сега ще спра вашето внимание върху някои конкретни пунктове от бюджетопроекта.

Ние искахме да се премахне в закона за бюджета на държавата, на стр. 2, чл. 4 — веществените разходи за гимназиите, пълни и непълни, мъжки и девически, смесени, да се посмат от държавата. Много от общините не са в състояние да поемат веществените разходи на гимназиите и в такъв случай последните ще бъдат изложени на риск да останат без чипове, черни дъски, отопление и други такива.

Пред вид на това, че много от общините още при самото откриване на гимназиите са поели издръжката им и, от друга страна, пред вид на това, че финансовите възможности на държавата са ограничени, бюджетарната комисия се съгласи, в тазгодишния бюджет на Министерството на народното просвещение да се предвиди една обща сума от 50 милиона лева за подпомагане само на онези гимназии, които общините сами не могат да издръжат.

Г-да народни представители! Когато говоря тук по този пункт, за положението, в което се намират училищните сгради, аз ще спомена само с няколко думи, какво е състоянието на едно училище в България. Получил съм едно изложение от учителите на с. Могилево, Чирпанска околия, в което се изтъква, в какво плачевно положение се намира училищната сграда, в която се обучават децата на това село. 250 деца са разпределени в 4 отделения и 3 класа. Училището е построено в 1879 г. Тя е единствената стара училищна сграда в областта, а именно в с. Могилево. Построена е, значи, преди 68 години. В това изложение учителите на с. Могилево, Чирпанска околия, молят съответните власти, а именно Министерството на народното просвещение и Министерството на благоустройството, да им се притекат на помощ и да им направят една училищна сграда, защото сегашната училищна сграда се намира в много окаяно положение и има риск да се срути и да загинат децата, които се обучават там.

Някой от комунистите: Общината в това село какво прави?

Любен Георгиев (р): Няма средства. Понеже селото е балканско, с малко неплодородна почва, населението е бедно и не притежава други средства за строеж, освен 123 декара училищни ниви, от продажбата на които бяха могли да се реализират един милион лева, те молят най-угодно Народното събрание да гласува една сума за постройка на нова учебна сграда с 10 учебни стаи, чийто планове са вече изработени. Населението е готово да даде за строежа всичко, каквото може според силите си, а именно да приготви 20.000 тухли и да достави 50 кубически метра камъни, 600 кубически метра пясък и пр.

Към чл. 5 да се прибави следната забележка: Алинея трета на чл. 15, буква „а“, от закона за държавните служители остава в сила за учителите и професорите във всички видове училища. Понеже нуждата от учители за всички училища след 9 септември 1944 г. е много голяма, Министерството на народното просвещение бе принудено да се ползва не само от алинея трета на чл. 15, буква „а“, от закона за държавните служители, но и да внесе в Министерския съвет специална наредба-закон за назначаване на шатни длъжности и бивши учители, които са вече пенсионери — справка „Държавен вестник“, брой 228, от 12 октомври 1945 г.

На стр. 4, в § 29 от бюджета се предвижда кредит за издръжка на курсове, за свикване на учителски конференции и пр. В същия е предвидена сумата 4.000.000 лв. Въпросът се обсъди обстойно в бюджетарната комисия. Взема се пред вид, че учителите се свикват задължително на педагогически и инструктивни конференции; това става поне един път в годината, а понякога и два пъти, но винаги за два до пет дни. Отиването до съответния район, околнински и областен център, е свързано с нагични разходи за път, храна и нощуване. А известно е, че заплатите на учителите са много малки, за да могат да поемат този разход безболезнено. Освен това предстои редовна сесия на Висшия учебен съвет. За пътни и дневни и пр. са необходими средства. Затова бюджетарната комисия смята, че е много справедливо да получат и те възнаграждение за своето отиване — пътни и дневни, както получават всички държавни служители, когато са свикани на служебни конференции. Затова се реши, този кредит от 4.000.000 лв. да се увеличи на 30.000.000 лв.

На стр. 4, глава V, към текста на § 31 да се добави „помощи за ученическите организации от основните училища и гимназиите „Септемврийче“ и ЕМОС — 5.000.000 лв. Организацията на учениците са младежи — „Септемврийче“ и ЕМОС — са много ценни сътрудници на новото отечественофронтовско училище за провеждане на новото образование, за повишаване успеха и затвърдяване дисциплината в училището. Тези организации са много млади, а липсват

средства за провеждане на тяхната широка здравна и просветна програма, като се има пред вид, че само в ЕМОС членуват 100.000 средношколници ученици. (Ръкоплескания)

1-да народни представители! Стремелът на българските младежи за просвета и знание никога не е бил толкова силен, както сега. Броят на студентите в Софийския университет достигна огромното число 37.964 души студенти във всички отдели. Освен това към Софийския университет се откри Държавна политехника със следните отдели: архитектура-строителен, строително инженерство, електротехническо, машинно инженерство и индустриална химия. В тези висши отдели постъпват предимно синоле и дъщерни на бедни родители, но много способни и даровити деца, които нямат възможност да продължат своето образование. Правителството на Отечествения фронт, като едно истинско народно правителство, което разбира желанието на своя народ и неговите нужди, намира за справедливо да се подпомогнат способните и даровити младежи. Ето защо парламентарната комисия, като обсъди бюджетопроекта на Министерството на народното просвещение, намира, че Народното събрание ще трябва да предвиди повече средства за академическата младеж.

На страница 4, § 25 — Стипендии и помощи за следване, довършване и специализация във висши учебни заведения у нас и в чужбина — се прави едно значително увеличение на този кредит. В бюджета за 1943 г. е имало предвидено 3.000.000 лв., за 1944 г. — 2.500.000 лв., а за тази 1945 г. се предвижда един кредит от около 40 милиона лева. От това висе ще съди за политиката на правителството. От този кредит през тази бюджетна година ще могат да получат стипендии за следване във висши училища и университети около 1.500 души младежи по 5.000 лв. месечно.

За времето от 9 септември до днес студентството порастна повече от три пъти. От около 13.000 души студенти на 9 септември, сега в края на зимното полугодие българското студентство брой 45.000 души, от които само в Софийския университет 37.964 души. Това увеличение обаче не вървеше паралелно с увеличаване на помещениата, лабораториите и аудиториите, които са свършено недостатъчни и затрудняват правилното обучение на студентите.

Народното правителство, чувствувайки тежкото положение, в което се намира нашата академическа младеж и имайки най-голямо желание да подпомогне нашите студенти, трябва да даде една по-значителна помощ от Водомата на студентския стол, за да може да се подобри храната. В този смисъл сам г-н министърът на финансите обеща да направи това, като се отпуснат повече кредити за студентския стол.

За провеждането на държавния стопански план са необходими лица подготвени: специалисти инженери, архитекти, електротехници и пр., които ще строят нова България. Затова, преценявайки голямото значение на Държавната политехника в София, която е имала в периода на своето организиране, правителството реши един такъв тежък момент да отпусне значителни кредити за политехниката в София, да се предвиди в бюджета тази година сумата 351.000.000 лв. Също така се предвиждат значителни суми за обезпечение на Висшето техническо училище във Варна, където има отдели по машинно инженерство, корабостроителство и индустриална химия.

През 1945 г. се записаха студенти в политехниката в София 4.380 души. Общият брой на студентите пораста от 320 на 4.700 души. Също така парламентарната комисия по просветата бе решила да се открие държавна политехника в Русе, като се откри първата година само индустриална химия, и предвиди една сума от 40.000.000 лв. за обезпечаването. Сега, според думите на г-на председателя, неучасаме радостния факт, че и този въпрос е ликвидирал. С още по-голяма радост ние можем да подчертаем сега пред народното правителство, че се откриха още едно огнище на култура и просвета в гр. Русе, който стага вече университетски град.

Правителството на Отечествения фронт смята, че висшето образование трябва да бъде достъпно за народа. Затова то реши да го децентрализира, като откри миналата учебна година университет „Отец Паисий“ в Пловдив с два отдела — медицински и агрономно-лесовъдски. Още първата година се записаха по медицина 500 души студенти, а по агрономство и лесовъдство 270 студенти. Днес правителството на Отечествения фронт може да се похвали още с една културна придобивка — тържественото откриване на Варненския университет, което стага днес. Във Варна се открива едно огнище за просвета и култура.

Г-да народни представители! Искам да спра вашето внимание върху тази част на бюджета — глава III, § 21, където се предвиждат кредити за Българската академия на науките — за да прецените прилично какво е отношението на правителството на Отечествения фронт към българската наука, като направите едно сравнение с бюджетите на миналите фашистки правителства, където се отделяше една значителна сума: по бюджета за 1942 г. — 2.400.000 лв., за 1943 г. — 2.06.000 лв., за 1944 г. — 3.000.000 лв., за да стигнем днес до 10.000.000 лв., като задължаваме Академията на науките да представи своя план за работа на научната си дейност, а отпуснатата помощ може да се изразходва под контролата на Министерския съвет.

На страница 6, § 94 — за храна на пенсионерите ученици и служители в учителски институти се предвиждат значителни суми за издръжка на ученици, които имат пълен пансион в Шуменския институт. А също така има значителна сума от 500.000 лв., предвидена в § 53 за поддържане на стопанството на учителския институт в гр. Шумен.

Г-да народни представители! Както подчертах в началото на своята реч, политиката на правителството на Отечествения фронт се основно различава от следваната досега политика на фашистките управленци и по отношение просветната политика за младежеството. Младежеството и особено евреите в България и в цяла Европа от специалните закони бяха обезправни, лишени от най-

елементарните права. Правителството на Отечествения фронт върна техните права и свободи. Не само това, но в бюджета на просветата за тази година има предвидена сума от 12.000.000 лв. за поддържане еврейските училища в България. Също така в бюджета е предвидена сумата 60.000.000 лв. за поддържане на турските училища в България и 1.000.000 лв. за арменските училища. С това искам да подчертая пред вас, че при новата отечественофронтиска власт в България малцинствата се ползват с еднакви права както всички граждани в страната. Затова те трябва да бъдат особено признателни на правителството на Отечествения фронт, което в един такъв тежък момент можа да отдели една обща сума от 74.000.000 лв. за поддържане на внородните училища в България.

Г-да народни представители! При изработването на бюджета на държавата, а така също и на отделните министерства, ние не можем да не вземем пред вид тежкото стопанско и финансово положение, в което се намира целият народ. Аз искам с няколко думи да спира вашето внимание на този въпрос. От изследванията на специалности за 1944 г. екзистенц-минимумът би изисквал един национален доход от кръгло 250 милиарда лева, докато предвидените изчисления на този доход във Върховната стопанска камара дават засага една цифра от 162 милиарда лева, или за 1944 г. българският национален доход се очертава с кръгло 88 милиарда, или 31% под екзистенц-минимума.

На държавната социална и стопанска политика предстои огромната задача да намери пътища, за да се увеличи сегашният реален национален доход, за да се постигне едно равнище приблизително около екзистенц-минимума.

За да мога да илюстрирам мисълта си по-добре, какво е най-необходимото за едно семейство, какъв е екзистенц-минимумът за едно чиновническо или работническо семейство, аз ще ви прочета следната таблица: разходи за поддържане на екзистенц-минимума при цени от 9 септември 1945 г.

За храна на едно средно чиновническо семейство при три консумативни единици са нужни 83.820 лв., за едно средно работническо семейство също при три консумативни единици — 111.762 лв.; за облекло за едно средно чиновническо семейство — 32.220 лв., а за едно средно работническо семейство — 32.000 лв.; за жилищни нужди за едно средно чиновническо семейство — 27.729 лв.; а за едно средно работническо семейство 21.666 лв., за хигиена за едно средно чиновническо семейство — 2.648 лв., а за едно средно работническо семейство — 2.468 лв.; за културни нужди за едно средно чиновническо семейство — 880 лв., а за едно средно работническо семейство — също 880 лв. Разход за една година за едно средно чиновническо семейство при три консумативни единици — 147.279 лв., а за едно средно работническо семейство — 168.380 лв.

Както се вижда от горната таблица, екзистенц-минимумът за 1945 г. по цени от м. септември 1945 г. възлиза за едно средно чиновническо семейство от три члена на 12.275 лв. месечно, а за работническо семейство — на 14.302 лв. месечно. А като се има пред вид средната заплата на един учител, то явно е, че нашият народен учител живее при крайно мизерни условия. Ние ще трябва да бъдем особено признателни и благодарни на г-на министра на финансите, който, разбирайки голямото значение на просветното дело в страната ни, можа да отдели значителни суми по бюджета за просветата.

Г-да народни представители! Смятам за свой дълг, макар и накратко, като ви говоря за грижите за децата в България, да направя едно сравнение, какви грижи се полгат за децата на народа във великия Съветски съюз от най-крехката възраст, в детските градини и детските домове, до университета.

При неотдавнашното посещение на г-жа Чърчил в Съветския съюз, като представителка на Червения кръст, тя остана изумена от грижите, които се полгат за децата. Някогашното Царско село, което се намира в предградията на Ленинград, сега е обрнато в детско село, в игрища, паркове и градини за децата. Също и висшето образование в Съветския съюз е поставено на здрави, солидни начала, като студентите получават държавна стипендия.

В този ред на мисли само с няколко думи ще искам да спира вашето внимание за състоянието на медицинските факултети: какво е сега и какво е било в царска Русия. Преди войната, 1914—1918 г., в 13 медицински факултети във висшите учебни заведения в Русия се наброяваха 8.500 студенти, а ежегодно завършваха висшето си образование 1.000 души. Преди началото на отечествената война от 1941 г. в Съветския съюз, като се изключат прибалтийските републики, се наброяваха 72 висши медицински учебни заведения с повече от 115.000 студенти и с ежегодно подготвени около 15.000. В Сибир вместо едно висше учебно заведение имаше пет. В Средна Азия, където нямаше никакви учебни заведения, сега има седем, а зад Кавказите — 6. В медицинските институти работят 11.500 души професори, доценти и асистенти, в това число и 1.500 доктори на науката и 3.000 научни кандидати. Съветските лекари, завършили институти, носят беззаветно службата на народа и таа на цялата съветска интелигенция и се борят за по-добро бъдеще на цялото прогресивно човечество.

Трябва да се поздравим, че ние вървим с бързи крачки, от идването на власт на Отечествения фронт, към демократизирани на образованието и науките. Блестящ пример за това е огромният брой студенти и откриване на нови университети с факултети по медицина, техника и др. в Плевнел, Варна и Русе. Чрез даване тласък на техническото образование, агрономия, химия и др. у нас ще се създадат необходимите кадри за развитието на модерното машинизирано земеделие и индустрия. Това развитие на нашето народно стопанство ще доведе благосъстояние на народа.

Г-да народни представители! С няколко думи искам да спира вашето внимание върху преобладаването на някои културни институти, Народен театър, Археологически музей и читалищата от Ми-

нистерството на просветата към Министерството на информацията и изкуствата. По начало във всички културни страни, Франция, Чехословакия и пр., тези културни институти се числят към Министерството на просветата, като културни институти. Очевидно е колко са големи и отговорни задачите на Министерството на народната просвета като централно и ръководно учреждение на нашата образователна система. Много е направено след 9 септември 1944 г. за реорганизацията на министерството в духа на новите задачи и просветната програма на Отечествения фронт. За постигане на тези задачи е нужно сътрудничеството на всички просветни дейци, проникнати от идеите на новата власт. Всяко полезно начинание трябва да бъде обсъдено и възприето. Ние не сме и против критиката, но тя трябва да бъде обективна, а не тенденциозна, или да се обобщават отделните отрицателни случаи и да се възвекдат в системата.

От отсъствието на един инспектор или друг чиновник от министерството, който в същото време изпълнява дълга си на друго място, поради естеството на службата си, не може да се счита, че липсва дисциплина в учреждениято.

Не е полезно и когато един оратор в Народното събрание знае, че известни недъзи в една служба са констатирани от анкета и всеки провинен е получил своето, да повдига наново въпроса и да критикува. В това отношение намирам преценката, направена от един от ораторите във вчерашното заседание на Народното събрание, за пресилен и неточна.

Йордан Бодуров (с): Опровергайте фактите, които той изнесе!

Любен Георгиев (р): Аз ще ви кажа.

Г-да народни представители! Вчера г-н Каракостов в залата на Народното събрание хвърли упрек върху главния секретар на Министерството на просветата, че по негова вина в помощенето на Археологическия музей се е настанил един свещеник. Аз проверих тоя случай и се установи фактът, че жилищният съдия в София наистина е настанил семейството на един свещеник в музея.

Стефан Каракостов (с): Какво направи главният секретар в това време, за да не влезе свещеникът в музея?

Любен Георгиев (р): В случая г-н главният секретар и началникът на културното отделение г-н Енчо Енчев са направили енергична постъпка пред г-на главния секретар на Министерството на правосъдието, като са го помолили да забави изпълнението на това решение на жилищния съдия, защото се смята, че е много неуместно един свещеник да бъде настанен в един държавен културен институт, където се намират ценности на нашето изкуство — картини и пр. Обаче това ходатайство не е било изпълнено. Съдията изпълнител отига и въпреки желанието и протестите на главния секретар и на инспекторите това решение се изпълнява.

Стефан Каракостов (с): По този случай аз искам парламентарна анкета. Не може да се постави така въпросът. Аз изнасям проверени факти.

Любен Георгиев (р): Г-н Каракостов! Има цяло досие при юриста-консулта на Министерството на просветата; ако обичате, отидете при него и го изучете. Във всеки случай това решение е обжалвано пред Апелативния жилищен съдия и въпросът е в движение.

Стефан Каракостов (с): (Казва нещо)

Председателствуващ Петър Попзлатев: (Звъни)

Любен Георгиев (р): Не може един училищен инспектор да бъде постоянно в кабинета си. Неговата служба е специална.

Христо Юруков (р): Въпросът е друг, другарю Каракостов! Анкетата е завършена и е дала резултати, които ще бъдат взети под внимание от министъра на просветата. Ще бъдат наложени съответните санкции. Не е необходимо да се прави пропаганда в Народното събрание от някои наши другари. (Ръкопляскания от някои народни представители).

Председателствуващ Петър Попзлатев: (Звъни)

Любен Георгиев (р): Ние можем да уверим г-н Каракостов, че г-н министър Костурков не търпи никакви прояви на некомпетентност, на бюрокрайизъм и на корист от която и среда да изхождат те.

Прочее, г-да народни представители, искам ли по-бързо да се развие и усъвършенствува нашето земеделско стопанство и индустрия, да се подобрят занаятите на градското население, да се повдигне поминъкът у нас и искам ли, нашият селянин и нашият работник да заживеят един по-охолен и по-човешки живот; искам ли работите на нашите градски и селски общини да тръгнат по-добре, да напредват и да служат само за благо на местните жители; искам ли всички граждани от села и градове да се проникнат от истинско съзнание и политическият живот в страната да вземе един по-правилен път, а държавата ни все повече да се развива и процъфтява, с една дума, искам ли целият народ да се издигне във всяко отношение и да стане по-добросъщестен — а има ли някой, който да не желае това — трябва тогава да положим всички усилия и да направим всичко възможно, за да се преси мракът, който забулва нашия небосклон, да се премахне невежеството, в което все още тъне голяма част от народа ни.

Трябва, наред с полаганите от държавата и общините грижи за преусяване на училищното дело, всички да полагаме възможно

до големи усилия за извънучилищното образование на народа. Трябва всички, които умет, трябва всички будни и просветени граждани, трябва цялата ни интелигенция, всички трябва да се принасят от съзнанието за своя народен дълг и от все сърце да заработим, за да дадем на народа повече знания, повече просвета и повече светлина.

Такава е била просветната политика на Радикалната партия от нейното основаване до днес, чийто лозунг влязоха в програмата на Отечествения фронт. Затова заявявам от името на радикалната парламентарна група, че ние ще гласуваме така представения бюджетпроект на Министерството на народното просвещение. (Ръкоплескания)

Председателстващ Петър Пензлатев: Има думата народният представител г-н Младен Карталев.

Младен Карталев (зв): (От трибуната) Г-жи и г-да народни представители! Днес е сложен пред вашето внимание бюджетът на народното просвещение, бюджетът на десетки хиляди наши културни дейци, чийто житейска задача е да вложат човешкото у човека; от животното да направят човек и да ни поднесат оня гражданин, който подхожда за днешните наши културни устрем и технически успехи.

Делото на тия наши велики майстори не може да се опише за един час, защото то е свързано с биологията на човека и безбройните етапи, през които е минал нашият народ от оформянето му като национална единица до днес. Ние сме това, което са искали да направят от нас нашите родители и учители.

Културата, на която ние сме проводници днес, е постигната с немалък и упорит труд в продължение на хилядолетия. Нашата култура е славянска. А на славянската култура днес се удивляват всички народи по земното кълбо. Кой друг народ може да се похвали с тая голяма любов, с която ние поразяваме всеки наш противник и го правим добър приятел? Кой друг народ може да се похвали с Толстой, Горки, Достоевски, Тургенев, Пушкин, Крылов, Бакунин, Чернишевски, Левски, Ботев и пласадата още техни съратници и последователи, които така ярко са изразили в своите писания и дела народите възжелания за правда, свобода и човечност?

Нашата битност, нашите нрави, нашите вярвания и дори суеверия са общочовешки. Чужденците се удивляват на нашата безгранична гостоприемност, която преминава границите на религиозността и издига в култ човешката личност и по-специално славянската. Нашето оръжие е любовта. А може ли някой да се похвали, че има по-силно оръжие за победа от нея? Човечеството може да открие как то атомната бомба, така и такава, която да проникне до центъра на земята, там да експлодира и да я пръсне на милиарди парчета, за да я унищожи, както иска Петьофи, но то не ще има успех и не ще завладее света догдето не се научи как ние построилиме нашата бомба — бомбата на любовта и себеприщанието.

В лицето на народите ние нямаме врагове, разбираемо в тяхната общност, защото нашите борби са били поставяни винаги на общочовешка основа и диктували винаги от зачитане човешкото у човека.

Има ли по-гениални борци за човешки правдини от поп Богомил, който не позволи създаването на феодалния строй и с едни изпълнителски замахи разруши по цялото земно кълбо създадения вече такъв? Или от Левски, който работи не само за свободата на своя народ, но и за тая на всички поробени народи? А какво да се каже за Раковски, който в своята мъка по поробената родина стигна до научни парадокси, за да я възвеличае в очите на тогавашния свят? И колко още такива велики саможертви за благо на измъчения, онеправдани, потиснати, поробени и стигнали до просешка тояга брат-човек има!

Такива гениални личности може да излъчи само един народ, в сърцето на който живее ясното съзнание за любов към ближния и всеотдайното служение за благо на измъчения брат-човек.

Г-жи и г-да народни представители! Малко са истинските представители на един народ, които ясно и недвусмислено са могли да го представят такъв, какъвто си е, и да станат негов изразители в пълния смисъл на думата. Колкото и да са обаче, те са тези, които го представляват и така да се каже олицетворяват. Ето защо и ние се гордеем с нашите героични деди, които са успели в това отношение. Тях ние никога не бива да изпускаме из пред вид при всяко наше начинание от голям национален характер.

Но всичкото това постижение, г-жи и г-да народни представители, било то наше или на някой друг народ, не е съвсем случайна. То се явява в процеса на развитието на един народ резултат на редица фактори, с които именно ние днес трябва да се позанимаем и на които ние, като истински народни представители и верни народни синове, трябва да отдадем нужното внимание и уважение.

Тия фактори са: семейството, училището и обществото. Разбира се, че и условията, при които живеем, не бива да бъдат пренебрегнати и умаловажени. Всеки от нас тук е минал през тях и познава добре тяхната упоритост при нашето изграждане.

Съществуването на семейството има своето естествено основание и съставлява, така да се каже, крепостта на един народ. Днес всеки от нас знае, че без здраво семейство няма здраво поколение, в най-обширен смисъл на казаното. Отклоненията в това отношение са неизбежно фатални еднакво и за родителите, и за поколението, и за цялата нация. Грях от такова естество се наказва тук на земята и горко на ония родители и деца, които не могат да разберат това!

Вторият фактор — училището — е оная институция, която, като че ли по изкуствен и твърде майсторски начин трябва да доизгради и доразвие човека и да ни го поднесе такъв, какъвто той трябва да бъде днес.

Като се има пред вид, че нашите деца трябва да бъдат обучавани и възпитавани в училището през периода на оная възраст, когато те повече са склонни на игри и развличения по прихода, отколкото на сериозни занимания, ние лесно ще можем да разберем колко са големи усилията на училищните дейци и каква гражданска полза принасят те на обществото.

Учителят не е заплата, защото не борави със строго определени материали, поради което не може да реже с едни и същи косяци, или поставя на общи калъпи.

Той не е и професионалист, защото неговата дейност се изменя с всеки нов ден и зависи до голяма степен от видоизменения се през нощта материал за обработване и представен при условията на новия ден.

Понятието художник е недостатъчно, за да може да определи неговите многостранни похвати при възпитанието и образованието. Добрият учител работи денонощно върху себе си, за да може да бъде полезен на своя народ. В неговото съзнание се явяват непрекъснато, като върволица, все нови и нови загадки и въпроси, които той сам трябва да разреши и после да приложи в своята практика. В училището не може да се намерят поне две деца, които да си приличат по всичко и да ни дадат повод да мислим, че те представляват материала, общо взето, с който учителят ще се занимае. Ако в едно училище има сто деца, ще има и толкова характери съвсем непримични един на друг, със сто пъти по сто разнообразни прояви и наклонности, с които учителят трябва веднага да се справи. Да се води детето на игри, на смехове, което е твърде естествено оправдано за неговата възраст, и от там да го заковеш в продължение на няколко часа в задушната стая и да му вътпяваш научни дисциплини, между които има и такива, които съвсем не го интересуват, е подвиг от върховно естество за нашия стопански и културен напредък.

Г-жи и г-да народни представители! Учителят хваща дивака от преди 10 хиляди години, подготвява го в продължение на десетина години, през което време го запознава с всички постижения на науката и изкуствата и ни го поднася подготвен да живее живота на пресловутия XX век. Това е подвиг от голяма радост, пред който ние не можем да не свалим шапка и да не благодарим.

Тоя подвиг е продиктуван от ясното съзнание за любовта към ближния и придружен с великото търпение на гения, за да се получи след десетки години наградата — естествеската наслада на твореца — духовната награда, с която учителят се е вече помирал и понася всички тежести на нашия живот безвъзмездно и самоотвержено.

Освен тяхната пряка задача, често пъти ние ще ги товарим и с работа, която съвсем не е за тях и някъде уронва техния престиж. Всякога, при нашите обществени работи, когато въпросът се слага на чест и доверие, учителят е единственият, който служи като връзка между народ и управление и се нагърбва с помнителното и правдоподобно приключване на наложилата се задача за разрешение.

Б нашето село учителят е и прошеносец, и адвокат, и съдия, и кооператор, и стопановед, и земеделец, и скотовъдец. Във всички тия отрасли той демонстрира с цената на много жертви, без всякаква материална полза за себе си, и води нашия народ към постижения и прогрес.

Той е също така и човекът, който, съобразявайки върховните национални интереси, става спокоен и негласен политически водач с абсолютно прогресивни идеи. Той е верен син на своя народ и затова народът го обича, когато неговите съждения не са станали едностранчиви — сектантски, и когато не са в разрез с общонародното, правдоподобното и човешкото у човека.

Г-жи и г-да народни представители! Ето вкратце в що се състои работата на нашия учител:

1. Той трябва да се подготви специално в продължение на 15-20 години, за което време трябва да пропилене цяла състояние и цялата си младенческа енергия, за да добие преди всичко прозвнщето учител;
2. Трябва да приготвява ежедневно от три до шест лекции предварително;
3. Трябва да предаде тия лекции съобразно подготовката на всеки отделен ученик, т. е. и силният, и слабият ученик да разбере материала;
4. Трябва да завежда всички дневници, главни книги и формуляри ежедневно и най-редовно, за да има прегледност и творческа връзка на своята работа;
5. Трябва да съставлява както годишен, така и ежедневен план на своята дейност съобразно промените на неговия обект — живота и човека;
6. Трябва да изслушва всеки тъжител и да му дава съвети по гражданска дисциплина и да му обяснява наложителните нужди на народа и нацията;
7. Трябва да участвува в комисии по упазване на полските имоти;
8. Трябва да ревизира редовно квартирите на учениците си и да им дава съвети за здравеупазване и целесъобразен младенчески живот;
9. Трябва да участвува в комисии по измърване на облагаемите с акциз материали;
10. Трябва да взема активно участие в читалищата и народните тържества;
11. Трябва да опреснява редовно и ежедневно своите познания по многобройните дисциплини, за да не бъде осмян и отречен като невежа от своите ученици;
12. Трябва да произвежда срокови и годишни изпити, както на редовните, така и на частните ученици, а такъв изпит трае от 20 до 40 минути за всеки отделен ученик;

13. Трябва да води екскурзии и да запознава учениците си с историята, географията и геологията, с климатичните условия на всяко посетено място;

14. Трябва да вземе участие, като единствен довереник на правителството и народ в избори, допитвания и плебисцити. Неговата дума е дума на справедливост, човечност, ред, законност, демократичност и свобода. В него вярва и най-обезвереният.

Не бих могъл да изброя сега пред вас всичко онова, с което се натоварва нашият учител и как той най-добросъвестно изпълнява всичките тия задачи безропотно и самоотвержено — с велико славянско смирение.

Но, г-жи и г-да народни представители, има ли някой тук, между нас, който да не си спомня добрите съвети и героичните саможертви на нашия учител? Има ли някой, който да отрече и да не се гордее със своя родител и учител? Има ли някой да не си спомня с болка в душата, как е оскарвал своя учител и как последният му е прощавал, защото го е разбирал и оправдавъл? Има ли някой, който да не се гордее със своя род и с героичните подвизи на своите деди? Не, и хиляди пъти не! Поне тук, в тая зала и в тоя момент не би могло да се измери стригател на нашето битие и на нашата същност. Това би било позор за стеченофронтовските народни представители. Това би било срамно петно върху нашите скъпи жертви. Това би било срам за нашите поколения.

Но, г-жи и г-да народни представители, какво е сторено до сега от миналите режими за нашия народен учител? Абсолютно нищо! Какво е накарало нашия учител да лее с болка в сърцето си своя духовно утешителен марш: „Не шеме ний богатство, награди и хвалби, не шеме ващо братство — безчестните борби!“

Отечественофронтовските народни представители трябва да подчертаят своята признателност към народния учител и да му кажат: „Учителю благи, дойде и твоят ден. Със свалена шапка пред тебе, ние ти отреждаме своен човешки живот. Отдай се всецяло на своята духовна работа, а останалото остави на нас. Ние не сме твои непризнателни питомци.“ Тогава нашият учител ще се отдале с пълна самоотверженост и ще поведе нашия народ през бури и вихри към възход и съвършенство.

Г-жи и г-да народни представители! Казвайки това, аз трябва да кажа и какво трябва да се направи за нашите първоизточници на култура и блага:

1. Да няма по-висока заплата от неговата в никое държавно или автономно учреждение по ценз и подготовка, защото това го дразни и създава неволния отрицател на ония, които разпределят материалните условия за съществуване.

2. Принциплът „При равен труд равна заплата“ трябва да се приложи и към учителя.

3. Учителят не е нито занаятчия, нито професионалист, нито карьерист. Той е художник, който трябва да мисли 5 часа, за да посади в 5 минути.

Той е мислител и реформатор с голямо доверие в нашия народ.

4. Таксите от частните и редовните зрелостни и годишни изпити трябва да остават в негова полза, както беше преди десетина и повече години.

5. Във всички комисии в качеството си като висш довереник на народ и правителство, той трябва да бъде най-добре възнаграден.

6. Неговото дело не е механическо, а творческо и решаващо, пълно с отговорности пред настоящето и бъдещето, и затова неговото съществуване трябва да бъде напълно обезпечено.

7. Неговите деца, както и самият той, трябва да се учат без каквито и да са такси във всички учебни заведения, за да не стигаме до срамните положения, учителят да учи децата на другите, а собствените си деца да не може да поддържа в училището, защото не може да плаща таксите.

8. Да се признаят за редовно прослужени годините, през които учителите са уволнявани през миналите фашистки режими по членове 70, 20 и 24, както и тия, които са уволнявани по донесения на директорите като комунисти или такива с прогресивни идеи. За тая цел е имало и наредба-закон от Министерския съвет, която е спряна от финансовия министър г-н Петко Стоянов и не е prevedena и до днес, не е публикувана и в „Държавен вестник“.

9. Съкращаваните учители да бъдат признати, че са били на служба, защото тяхното съкращение е ставало по фашистки поводи — клеветничество.

10. Учителят трябва да получи своето уважение като народен труженик наред с ония, които творят народни и национални блага. Думата „даскал“ като вулгарна трябва да излезе от българския речник.

Г-жи и г-да народни представители! Не ще ли бъде по-добре, към всички средни учебни заведения да се назначи по един добър, възискателен и специалист майстор, обществено признат като такъв, от разните занаяти, както и по един механик или инженер, които да приготвяват нашите средношколници според влеченията и призванията им и по такъв начин да им дадат възможност да се проявяват според техните дарования в разните професии, гдето биха могли да бъдат най-полезни на своя народ и гдето биха могли да развихрят своя творчески гений? По такъв начин те не биха очаквали само на държавната трапеза, а биха поделили народното превъзможване със своята самодейност и не биха станали бреме за нашите поколения.

Отечественофронтовското правителство трябва да държи сметка както за създаването на службите, така и за средната платежоспособност на българския гражданин. То не бива да изпуска из пред вид, че понастоящем средната и долна класа от земеделци, както и чиновници, които съставляват болшинството от народа, нямат средства и не ще могат да плащат нужните данъци при един прекомерно надут бюджет. Подобренията на учителя трябва да станат за сметка на ония служби, без които бихме могли да минем, поне сега при изключителното време, което живеем.

Накрая трябва да добавя, че на учителите българи в иноморските училища заплатата трябва да се плаща от държавата.

Народният съюз „Звено“ ще гласува по принцип бюджета на Министерството на народното просвещение, като се надява, че всички тия корекции ще станат, че не ще се създават нови служби по висшия персонал за сметка на народния учител и че излишните служби ще бъдат съкратени в полза на необходимите. (Ръкоплескания)

Председателстващ Петър Попзлатев: Няма записани други оратори. Минисаме към гласуване на заглавното — бюджет за разходите по Министерството на народното просвещение за 1946 бюджетна година.

Който г-да народни представители са съгласни с заглавното, моля, да вдигнат ръка. Миозинство, Събранието приема.

Със съгласието на правителството председателството на Народното събрание прави предложение, да се преустанови заседанието, поради напредналото време.

Моля г-да народните представители, които са съгласни с това предложение, да вдигнат ръка. Миозинство, Събранието приема.

Председателството предлага следния дневен ред за утрешното заседание:

1. Доклад на бюджетарната комисия по бюджетопоекта за разходите през 1946 г. на: а) Министерството на народното просвещение (Продължение на разискванията); б) Министерството на народното здраве.

Първо четене на законопроектите:

2. За признаване юридическа личност на комитетите на Отечествения фронт.

3. За противопожарната защита.

4. Одобренне решенията на прошектарната комисия, протокол № 2.

5. Второ четене на законопроекта за трудовата поземлена собственост.

Моля г-да народните представители, които приемат предложението дневен ред, да вдигнат ръка. Миозинство, Събранието приема.

Обявявам заседанието за закрито.

(Закрито в 19 ч. 20 м.)

Подпредседател: ПЕТЪР ПОПЗЛАТЕВ

Секретари: { ГЕОРГИ ХРИСТОВ
Д-Р ГЕОРГИ СЛАВЧЕВ

Началник на Стенографското отделение: ДОНЧО ДУКОВ